

Jihočeská univerzita

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

**Fenomén zátiší ve vývoji výtvarného umění a
jeho využití ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ**

Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa

Autor: Soňa Sodomková

Studijní obor: Učitelství pro první stupeň základních škol

Ročník: 5.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské - diplomové - rigorózní - disertační práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:

.....
podpis studentky

Poděkování:

Děkuji zejména vedoucímu své diplomové práce Mgr. Karlu Řepovi za pomoc při vytváření této práce, za poskytnutí materiálů a kontaktů pro její zpracování. Dále také děkuji Mgr. Janu Novákovi, Mgr., Bc. Martině Hojně, Mgr. Marcelě Vomelové a pátým třídám ZŠ a MŠ Ždírec nad Doubravou za spolupráci a umožnění realizace mé praktické části diplomové práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, která mi studium umožnila a v celém jeho průběhu mne podporovala.

ANOTACE

Sodomková, S. *Fenomén zátiší ve vývoji výtvarného umění a jeho využití ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ*. České Budějovice 2012, Diplomová práce.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy.

Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa

Klíčová slova: výtvarná výchova, výtvarná řada, rámcový vzdělávací program, fenomén zátiší, ontogeneze výtvarného projevu

Cílem této diplomové práce je objasnění pojmu zátiší, nastínění jeho vývoje v kontextu výtvarného umění od starověku po současnost. V práci se zaměřím na specifikaci vybraných obsahových a formálních proměn zátiší s nástinem možností využití jejich výchovně-vzdělávacího potenciálu pro praxi výtvarné výchovy na základních školách. Tato práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá historií, základními principy a technikami zátiší ve výtvarném umění a jeho světovými a českými představiteli. Praktická část obsahuje reálnou aplikaci tématu zátiší v hodinách výtvarné výchovy a jeho následné možnosti využití.

ANNOTATION

The phenomenon of still life in the development of art and its use in art class for 1. elementary school

KeyWords: art education, art series, educational framework, the phenomenon still life, artistic expression ontogenesis

The aim of this thesis is to clarify the concept of still life, outlining its development in the context of art from antiquity to the present. The work will focus select content for specification and formal transformations of still life with the possibility of using the outline of educational potential for the practice of art education in elementary schools. This work includes theoretical and practical part. The theoretical part deals with the history, basic principles and techniques of still life in art and his world and Czech officials. Practical application includes a realistic still life theme in art lessons and its subsequent possibilities.

Obsah

SEZNAM TABULEK	8
ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. FENOMÉN ZÁTIŠÍ	12
2. PROMĚNY ZÁTIŠÍ V DĚJINÁCH VÝTVARNÉHO UMĚNÍ	17
2.1 PŘEDCHŮDCI ZÁTIŠÍ	17
2.2 VZNIK ŽÁNRU ZÁTIŠÍ V UMĚNÍ 16. A 17. STOLETÍ	19
2.3 GENEZE ZÁTIŠÍ V POZDNÍM NOVOVĚKU A V 19. STOLETÍ	25
2.4 ZÁTIŠÍ V MODERNÍM A AVANTGARDNÍM UMĚNÍ	30
2.5 ZÁTIŠÍ V SOUČASNÉ TVORBĚ	32
3. MOŽNOSTI APLIKACE ŽÁNRU ZÁTIŠÍ VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	34
3.1 VÝTVARNÁ VÝCHOVA A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	34
3.2 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	34
3.3 PROSTOR PRO PRÁCI S TÉMATEM ZÁTIŠÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL	35
3.3.1 <i>Plošné výtvarné aktivity</i>	35
3.3.2 <i>Trojrozměrná tvorba</i>	36
3.3.3 <i>Intermediální akce</i>	37
3.3.4 <i>Výtvarná experimentace</i>	37
3.4 VÝTVARNÉ ŘADY	38
3.5 INFORMAČNÍ ZDROJE K TEMATICE ZÁTIŠÍ PRO PRVNÍ STUPEŇ ZÁKLADNÍCH ŠKOL	38
3.6 ONTOGENEZE SPONTÁNNÍHO VÝTVARNÉHO PROJEVU SE ZAMĚŘENÍM NA POSTIHNUJÍCÍ PODSTATY ZÁTIŠÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST	42
1. VÝTVARNÁ ŘADA ZAMĚŘENÉ NA SEZNÁMENÍ ŽÁKŮ PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL S ŽÁNREM ZÁTIŠÍ	43
1.1 CÍLE VÝTVARNÝCH ŘAD	44
1.2 ORGANIZACE VÝTVARNÝCH ŘAD	44
1.3 POUŽITÉ MATERIÁLY	44
1.4 SPECIFIKACE TŘÍDY	45
1.5 PRVNÍ ČÁST VÝTVARNÉ ŘADY: REALISTICKÉ ZTVÁRNĚNÍ SKUTEČNOSTI	46
1.5.1 <i>Charakteristika činnosti</i>	46
1.5.2 <i>Cíle činnosti</i>	46
1.5.3 <i>Popis motivace, formulace úkolu a popis průběhu činnosti</i>	46
1.5.4 <i>Reflexe</i>	48
1.6 DRUHÁ ČÁST VÝTVARNÉHO PROJEKTU: KLASICKÉ ZÁTIŠÍ 18. STOLETÍ	49
1.6.1 <i>Charakteristika činnosti</i>	49
1.6.2 <i>Cíle činnosti</i>	49
1.6.3 <i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	50
1.6.4 <i>Reflexe</i>	51
1.7 TŘETÍ ČÁST VÝTVARNÉHO PROJEKTU: MARNOST NAD MARNOST	53
1.7.1 <i>Charakteristika činnosti</i>	53
1.7.2 <i>Cíle činnosti</i>	53
1.7.3 <i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	54
1.7.4 <i>Reflexe</i>	55
1.8 ČTVRTÁ ČÁST VÝTVARNÉ ŘADY: ZÁTIŠÍ JAKO PORTRÉT	56
1.8.1 <i>Charakteristika</i>	56
1.8.2 <i>Cíle činnosti</i>	56
1.8.3 <i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	56
1.8.4 <i>Reflexe</i>	57
1.9 PÁTÁ ČÁST VÝTVARNÉ ŘADY: NOVÁ PERSPEKTIVA	58

1.9.1	<i>Charakteristika</i>	58
1.9.2	<i>Cíle činnosti</i>	58
1.9.3	<i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	58
1.9.4	<i>Reflexe</i>	59
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Stádia genetického vývoje detské kresby	39
---	----

ÚVOD

„Malířství se obrátilo k tomu, co bychom mohli nazvat skromnou psychologií věci.

A tak se zrodilo zátiší.“

Pierre Reverdy

Téma diplomové práce se zaměřuje na možnosti aplikace žánru zátiší ve výuce výtvarné výchovy na prvním stupni základních škol. Studie tak kriticky reaguje na aktuální úroveň metodické připravenosti ke zpracování této specifické tematiky a navrhuje další možnou cestu její aplikace.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Cílem teoretické části diplomové práce je, mimo jiné, seznámení s žánrem zátiší a nastínění jeho vývoje prostřednictvím srovnávací analýzy významných epoch výtvarné kultury. V dílčích kapitolách je poukázáno na jednotlivé proměny zátiší společně s jejich charakteristickými rysy. Na základě tohoto nástinu by mělo dojít k hlubšímu seznámení a proniknutí do této tematiky, společně s aktualizací námětu zátiší prostřednictvím výtvarné výchovy na prvním stupni základních škol. Pro názornost při analýze proměn žánru a porozumění již zmiňované problematice, jsou v této práci uvedena díla některých stěžejních umělců. Do teoretické části jsou dále zařazeny kapitoly zabývající se možnostmi aplikace žánru zátiší ve výtvarné výchově. Nastíněna je zde také ontogeneze spontánního výtvarného projevu se zaměřením na žáky prvního stupně základních škol, která poukazuje na vhodnost aplikace vybraných témat praktické části diplomové práce.

Praktická část diplomové práce si klade za cíl vytvoření, realizaci a reflexi vlastní projektové řady ve výtvarné výchově s tematikou zátiší ve vybrané třídě na prvním stupni základní školy. Nalezneme zde popis konkrétních činností s dětmi a zhodnocení využitých metod. Aby se mohla oblast zátiší kvalitně zařazovat do hodin výtvarné výchovy, případně do jiných předmětů (dějepis, zeměpis, společnost a my, pracovní činnosti, český jazyk aj.) prostřednictvím mezipředmětových vztahů, je v této práci naznačeno několik různých technik využití zátiší, jež by měly vyučující a žáky dostatečně motivovat. Zařazen je zde i výčet pomůcek, které budou při výuce vhodné, nikoli však nutné, jelikož uchopení tématu záleží na kreativitě vyučujícího společně

se schopnostmi žáků. Netradiční přístupy k zátiší, obsažené v praktické části práce, mohou pozitivně ovlivnit vztah žáků k tomuto žánru. Lze zvážit vhodnost využití praktické části jakožto metodické příručky při výuce výtvarné výchovy na prvním stupni základních škol. Do praktické části je taktéž začleněna didaktická analýza, ověřující aplikaci tohoto žánru do hodin výtvarné výchovy.

Diplomová práce by měla naznačit, že samotné zátiší, ač se nám zprvu může zdát poněkud fádní, v sobě skrývá mnohé zajímavosti spojené s netradičními přístupy a metodami, jež lze aplikovat do výuky výtvarné výchovy a tím motivovat k činorodé tvorbě nejenom žáky, ale i pedagogy.

Za stěžejní zdroje první části teoretické práce lze označit následující knižní publikace: *Příběh umění od E. H. Gombricha a Dějiny umění (1 – 10) od J. Pijoána*. Pro druhou část teoretické části byly důležité publikace následující: *Didaktický skicář výtvarné činnosti ve výtvarné výchově od Z. Hosmana*, ale také *Environmentální výchovné projekty pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ od Jany Skýbové a Řady a projekty ve výtvarné výchově od V. Roeselové*.

Cílem práce není poskytnutí návodu, jak vést konkrétní hodinu zaměřenou na zátiší, ale jeho praktická realizace na základní škole a následné posouzení kladů a záporů při uskutečnění jednotlivých metod s navazující možností zařazení této problematiky v širším pojetí do učebních plánů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Fenomén zátiší

V úvodu této práce se zaměříme na nezbytné vymezení pojmu zátiší a jeho podstaty, společně se stručným nástinem historického vývoje tohoto žánru. Při pohledu na zátiší, nebo jeho ztvárnění, je nejdůležitější ptát se sám sebe: „Co to znamená?“ Je to pouze náhodná sbírka předmětů, nebo se umělec stavěl k výběru objektů s jistým záměrem? Umělecké dílo jde vždy mnohem hlouběji a nevystačí si s pouhým líčením skutečnosti. Za každým dílem a jeho částmi se skrývá základní myšlenkový proces. (Pokud chceme na dílo pohlížet inteligentně, je důležité zkoumat obraz prostřednictvím spojení oka a mysli!) Kouzlo zátiší spočívá v tom, že nám umožňuje nový způsob pohledu na běžné předměty kolem nás.¹

Zátiší odráží podstatné rysy lidského bytí, vztah člověka k vnějšmu světu ať již blízkému a smysly obsahutelnému, či kosmickému. Jsou v něm dobově předestřeny otázky filozofické, sociální, psychologické. Zrcadlí se v něm výběrem a způsobem jejich podání také společenské procesy, stav vědeckého poznání apod. Podstatným rysem zátiší může být pouhý smyslový zážitek z krásy věcí všedních, drahocenných, exotických i zvláštních, či jím může být intimní a kontemplativní prožitek času z nehybných předmětů. Francouzský termín *nature morte* a italský *natura morta* (mrtvá příroda) zdůrazňuje právě tento rys. Zátiší je však zároveň prožitkem těmito nehybnými věcmi vyvolaného dění, zvláštního života, k němuž se váže holandský termín *stilleven* a německý *stilleben*, překládaný v 19. století jako „klidožití“. Zátiší může rovněž cílit ke smyslovému klamu v *tropel'oeil*, nebo k dekorativním funkcím. Tím, že je motivicky založeno na věcech denní potřeby (ovoce, zelenina, lovná zvířata), či věcech mimořádně těsně spjatých s denním životem (kuchyňské náčiní, psací potřeby, řemeslnické nářadí), výtvarně odráží nejen vztah ke konkrétním věcem, ale i obecný vztah k hmotě a k hmotné složce lidského bytí vůbec.

Malířsky se tyto vztahy projeví mimořádnou citlivostí ke zrakovým (barevná harmonie, kompozice) a hmatovým (lazurní, nebo pastózní malba) hodnotám takzvané krásné hmoty vlastní malby. Ale i v sochařství se zrakovost a hmatovost prosadila

¹Srov. MCARDLE, T. Art is fun: Still life paintings and drawings. *Thaneeya LLC* [online]. c2008-2012 [cit. 2012-01-22]. Dostupné z: <http://www.art-is-fun.com/still-life-paintings.html#ixzz1rr1StMRq>

(barevné reliéfy, povrchová hmatová struktura). V tematické a motivické soustavě umění zaujalo proto zátiší trvalé místo, třebaže s různým dobovým významem.²

Umění zátiší je univerzální žánr, jehož prostřednictvím umělci zpracovali všední neživé objekty. Účelné uspořádání, zdůraznění textury, barvy a složení činilo ze zátiší dokonalý učební nástroj pro začínající umělce a způsob, jak zdokonalovat své dovednosti.³

Můžeme se setkat s nepřehledným množstvím definic žánru zátiší. Mezi jednu, dle mého názoru, z nejpřesnějších patří právě definice následující, jež stručně, jasně a výstižně definuje podstatu právě tohoto fenoménu. Zátiší je obraz představující uspořádání neživých předmětů každodenního života. Může se jednat jednak o přírodní objekty (květiny, jídlo, víno atd.), nebo o vyrobené předměty (knihy, lahve, nádobí atd.). Autoři si také tradičně vybírali některé z objektů zejména pro jejich symbolický význam. Například uvádějí řezané květiny, či kousek rozkládajícího se ovoce symbolizoval úmrtí. Avšak právě tato symbolika uniká novodobým pozorovatelům.⁴

Ač samotný termín zátiší vznikl až v polovině 17. století, o dílech jakožto o zátiších se hovoří již od dob starého Řecka.⁵ Zátiší se však vyvíjela pozvolna, od děl umístěných na rubu obrazů, přes Caravaggiovo dílo *Madony z roku 1470*, *Vázy s květinami ve výklenku 1490* z rukou autora Hanse Memlinga, nebo Jacopa de Barbary a dílem z roku 1504 *Mrtvý pták*. V šestnáctém století autoři doplňovali zátiší živými osobami, příkladem jest Vincenzo Campari (*Prodavačka ovoce z roku 1560*). Svě slávy však zátiší dosáhlo až po renesanci. Ústředním místem vzniku bylo Holandsko.⁶

Historie vzniku a vývoje zátiší je velmi podrobně zpracována v zahraniční i naší odborné a slovníkové literatuře. Zmíním se pouze o několika významných svazcích, které napomáhají k lepšímu uchopení fenoménu zátiší. Prostřednictvím díla Josého Pijoána (*Dějiny umění 1-10*) se seznámíme s vývojem umění od jeho počátků až k prahu moderny. Stejně tak je tomu v knize Ernsta Hanse Gombricha, která nese

² Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 388

³ Srov. Arts&Entertainment: Definition of Still Life Art. *EHow: Discover the expert in you* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-22]. Dostupné z: http://www.ehow.com/facts_4965329_definition-still-life-art.html

⁴ Srov. BODDY-EVANS, M. Art Glossary: Still Life Painting. *About.com Guide* [online]. c2012 [cit. 2012-01-22]. Dostupné z: <http://painting.about.com/od/artglossarys/g/defstilllife.htm>

⁵ Srov. STURGIS, A. *Jak rozumět obrazům: Malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, s.r.o, 2006, s. 220

⁶ Srov. Tamtéž. s. 220 - 221

název *Příběh umění*. Autorkou, jež se ve svém díle *Transforming the American Still Life* (Proměny Amerického zátiší) zabývala žánrem zátiší, je Anabel Chong. Díky Alexandru Sturgisovi můžeme porozumět konkrétním obrazům zátiší prostřednictvím jeho knihy s výstižným názvem *Jak rozumět obrazům*.

Zátiší byla zprvu odsouvána do pozadí a považována za díla, která byla svým námětem méně zajímavá. S postupem času se ale jednalo o tvorbu, která se těšila velkého úspěchu. Patřila a stále patří mezi nejžádanější a nejlépe prodávané formy umění.⁷ Umělci, kteří se zátiším zabývali, dosahovali vysokých malířských a kreslířských kvalit, jež byly právě pro tento žánr nepostradatelné. Jako příklad mohu uvést popis díla zátiší se džbánem z pozdní doby Ming (1669) od Wilhelma Kalfa, „*Wilhelm Kalf vytvořil typ zátiší známý jako „pronk“, podle holandského slovesa „pronken“, „vystavit“ či „předvádět“. Jeho obrazy zobrazují honosné sbírky exotických předmětů a pokrmů, které se v 17. století dovážely do Holandské republiky. Skupina na tomto zátiší zahrnuje čínský džbán, koberec ze středního východu, benátskou sklenici a ovoce z jižní Evropy. Z celé malby je zřejmá Kalfova dovednost zachytit nejrůznější povrchy. Virtuózní technika je nejvíce patrná na zkrocené citronové kůře, visící z podnosu.*“⁸ Zde lze pozorovat i fakt, že se náměty zátiší odvíjely společně se zájmy společnosti a byly ovlivněny dobou, v níž jej autoři tvořili. Samozřejmě ani tento žánr se neobešel bez známek kritiky a to zejména ze stran teoretiků, jež onačili zátiší za „pouhou“ kopii skutečnosti, která nevyžaduje autorovu iniciativu, nýbrž se jedná pouze o jeho zručnost nikoli však intelekt.⁹

Jak je v této diplomové práci zmíněno výše, za průkopníky zátiší jsou považováni zejména Holanďané. E. Filla píše o Holanďanech, že: „*Mohli najít denně a v každou hodinu veškeru moudrost, vznešenost a krásu celého světa v nejbližších pohozených věcech. Vedle vnitřní monumentality a ryzí výtvarnosti ve vybudování prostorové, tvarové a barevné kompozice těchto skromných mikrokosmů i v dokonalém vyjádření materiálů obdivujeme dnes na těchto zátiších i hloubku myšlenky, výraz filozofického postoje malíře k věcem všední každodennost. Tyto obrazy jsou nám tolik*

⁷ Srov. Zátiší. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, c2001 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://wikipedia.infostar.cz/s/st/still_life.html

⁸ Srov. STURGIS, A. *Jak rozumět obrazům: Malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, s.r.o, 2006, s. 223.

⁹ Srov. Tamtéž. s. 221

blízke tím, že věc svou prostostí může nám posloužit za zrcadlo našeho žití a státi se stimulantem tvořivé práce.“ (E. Filla).¹⁰

¹⁰ Srov. LAUDOVÁ, V. *Zátiší: Soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1983, s. 5.

Pokud chceme hovořit o žánru zátiší celistvě, nelze z jeho obsahu vyjmout ani zátiší ztvárněná prostřednictvím fotografií. Zátiší je jeden z nejstarších fotografických žánrů vůbec. V samotných začátcích fotografie a fotografické tvorby, tedy ve 30. a 40. letech devatenáctého století, byly technické možnosti velice omezené. Neexistovaly objektivy o vyšší světelnosti, fotografický materiál také neměl potřebnou citlivost, ateliéry fotografů postrádaly dokonalou osvětlovací techniku a veliké rozměry přístrojů neumožňovaly snadnou práci v exteriérech. Proto se zpracovávaly motivy statické a zátiší je přesně takovým žánrem. Navíc byla fotografie ovlivněna malířstvím, dokonce by se dalo říci, že z malířských žánrů čerpala. Podle přístupu autora k vytvoření zátiší můžeme fotografie (stejně jako v malbě či kresbě) rozdělit na dva základní typy: zátiší aranžovaná a zátiší náhodná. Stejně tak jako všechny fotografické žánry prošlo i zátiší během let svým vývojem a dnes můžeme mluvit o zátiší klasickém a zátiší moderním. Oba tyto druhy mají svá pravidla pro osvětlení, snímání i samotné aranžování. Pro zátiší není rozhodující, jakým přístrojem a objektivem je fotografováno.¹¹

Jeden z našich nejvýraznějších fotografů, Josef Sudek, věnoval tvorbě zátiší velkou část své umělecké tvorby a jeho fotografie patří k tomu nejlepšímu, co bylo v tomto žánru vytvořeno. Jeho objekty byly ty nejobyčejnější předměty a své fotografie vytvářel s využitím jednoduchých technických a světelných prostředků.¹²

¹¹ Srov. ŠUSTA, M. Photo Hint 2: Fotografické zátiší. *Foto Aparát.cz: Rádce fotografa* [online]. c1999-2009 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: <http://www.fotoaparar.cz/article/10883/1>

¹² Srov. Tamtéž.

2. Proměny zátiší v dějinách výtvarného umění

Vývoj zátiší můžeme rozdělit do několika na sebe navazujících etap, které se rozvíjely společně s dobou a jejími proměnami. Nejenom historický vývoj zátiší, ale vývoj umění jako takového, bychom s trochou nadsázky mohli označit za jakýsi boj. Tento boj spočívá zejména ve snaze autorů svá díla zobrazovat realisticky, přesvědčivě, s tendencí o přesné zachycení stínů, barev, tvarů, nebo materiálových struktur, tak aby na v nás vzbuzovala touhu, se vyobrazeného předmětu dotknout, nebo si k němu například přivonět. Na druhé straně stojí snaha autora vnést do díla něco vlastního, část sebe, svou psychiku, intuici, čímž by svou tvorbu odlišil od tvorby ostatních.¹³ Vydáme se na cestu dějinami umění a vysvětlíme si proměny žánru i s jeho předchůdci.

2.1 Předchůdci zátiší

Za předchůdce zátiší považujeme díla s tematikou, která se svým vznikem datují od starověku, až k počátkům šestnáctého století. Prvky zátiší často zdobily interiér starověkých egyptských hrobek (viz. obr. č. 1). Egypťané věřili, že se výjevy potravin a dalších předmětů stanou v posmrtném životě skutečností a budou tak k dispozici zesnulému.¹⁴ Literární prameny upozorňují v řeckém umění první poloviny 4. stol. př. n. l. na termín *rhyptografie* nebo *rhoptografie*, zaznamenávající drobnost, nicotnost: slovo *rhoptografie* mělo zesměšňující a znevažující význam. Dále literární prameny dokazují existenci zátiší jako malířského žánru, nepřímo např. anekdotami o malířích (Zeuxis, který maloval hrozny v soutěži s Parhasiem).¹⁵ Starověké řecké vázy a obrazy taktéž prokazují velkou zručnost autorů v líčení skutečných předmětů každodenního života a zvířat. Podobná zátiší, sice jednoduššího dekoračního záměru, ale s reálnou perspektivou, byla nalezena v římských nástěnných

¹³ Srov. STURGIS, A. *Jak rozumět obrazům: Malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, s.r.o, 2006, s. 223 - 224.

¹⁴ Srov. Still life. In: Ask [online]. c2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.ask.com/wiki/Still_life

¹⁵ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 388

malbách a podlahových mozaikách v Pompejích, Herkuláneu a Vile Boscoreale, včetně později známého motivu skleněné mísy ovoce (viz. obr. č. 2).¹⁶

Ozdobné mozaiky nazývané *emblema*, nalezené v domech bohatých Římanů, demonstrovaly řadu potravin, ze kterých se těšily vyšší třídy, a také sloužily jako znamení pohostinnosti a oslav ročních období či života. Do 16. století byly potraviny a květiny zobrazovány také jako symboly pěti smyslů. V dobách římských se v obrazech začíná využívat podobizna lebky jako symbol úmrtnosti spolu s tělesnými ostatky a doprovodnou frází *Omnia morsaequat* (smrt je všude stejná). Tyto vanitas snímky byly interpretovány prostřednictvím posledních 400 let dějin umění, počínaje holandskými malíři kolem roku 1600. Rokem 1300 byla zátiší oživena prostřednictvím Giotta a jeho žáků v podobě fiktivních výklenků nástěnných maleb s křesťanskou tematikou. Ve středověku a renesanci zůstávala zátiší západního umění primárním doplňkem křesťanských náboženských předmětů.¹⁷ Středověké umění, výrazně figurální pro své zaměření k osudu člověka, poskytlo zátiší jen málo možností (hlavice, droalerie, knižní malba). Až ve své pozdní fázi pojalo do své tematické a významové struktury motiv zátiší (dříve předjímaná v písařských a jiných detailech obrazů sv. Jeronýma, *Svatby v Káni galilejské*, *Večeře páně* a podobně), který mimo jiné vyjadřoval proces zrození nové renesanční představy světa a v ní i nového postavení člověka a jeho historické úlohy. Během 14. a 15. století trvale vzrůstá význam zátiší (bratři van Eyckovi: Gentský oltář, 1432; intarzie ve studiolu Federale da Montefeltre v Urbinu, 1476 – 1480), což vedlo na přelomu 15. a 16. století k jeho vydělení u figurálních výjevů, (zátiší malovaná na rubu madon a votivních obrazů) nejen v malířství, ale i v sochařství a uměleckém řemesle.¹⁸

S vývojem olejomalby bylo možné malovat předměty každodenní potřeby ještě realističtěji, jelikož se olejové barvy dobře míchaly, vrstvily a nezasychaly tak rychle. Jedním z prvních autorů, který se vymanil ze sevření náboženskou tematikou, byl Leonardo da Vinci, jenž vytvořil (kolem roku 1495) akvarelové studie ovoce, jako součást svého zkoumání neklidné přírody.

¹⁶ Srov. Still life. In: Ask [online]. ©2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

¹⁷ Srov. Tamtéž.

¹⁸ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 388

2.2 Vznik žánru zátiší v umění 16. a 17. Století

16. století je svědkem exploze zájmu o přírodu a následného vytvoření četných botanických encyklopedií zaznamenávajících objevy v Novém světě a Asii. To také podnítilo začátek vědecké ilustrace a klasifikaci vzorků. Přírodní objekty začaly být oceňovány jako jednotlivé předměty studia na rozdíl od jakýchkoli náboženských, nebo mytologických sdružení. Nově exportované rostliny, jako je například tulipán dovezený do Evropy z Turecka, se staly častým motivem ztvárňovaným v zátiší. Díky nepřehlednému množství přírodních vzorků a narůstajícímu zájmu o přírodní ilustraci v celé Evropě, došlo kolem roku 1600 k vytvoření obrazu zátiší. Ve druhé polovině 16. století se autonomní život společnosti stále vyvíjel. Postupně docházelo ke zmenšování náboženského obsahu děl, avšak morální ponaučení zůstávalo. Příkladem je obraz: *Řeznictví* od **Joachima Beuckelaeara** (1568) s jeho realistickým zobrazením syrového masa dominujícího v popředí, zatímco pozadí scény upozorňuje na nebezpečí opilosti a chlípnot.¹⁹ Úpadek děl s náboženskou tematikou souvisel s protestantskou vzpourou proti církvi (Řím 1517), což mělo (zejména v severní Evropě) za následek pokles zájmu o světské obrazy a tím se pozornost obrátila k žánru zátiší.

Nejstarší zaznamenané obrazy zátiší byly: *Mladý zajíc* (1502) německého malíře Albrechta Dürera a *Mrtvá koroptev* (1504) (viz. obr. č. 3) od benátského umělce Jacopa de'Barbari. **Jacopo de' Barbari** byl prvním zdokumentovaným malířem, který vytvořil klasický obraz s prvky zátiší. Jeho obraz popisuje zátiší s koroptví, železnými rukavicemi a šípem zaraženým do zdi.²⁰ **Albrecht Dürer** se stal jedním z největších německých malířů a myslitelů renesance. Jeho umění dominovalo evropské kultuře na počátku šestnáctého století. Ve své studii zajíce předvedl bravurní práci s vodovými barvami, velmi dbal na realistické ztvárnění. Zajícovy vztyčené uši signalizují připravenost k útěku, v jeho očích se tkví napětí a strach. S tímto obrazem se pojí i možný původ jeho vzniku. Traduje se, že Dürer zachránil právě toho zajíce před povodní a následně si jej odnesl do ateliéru v Norimberku.

¹⁹ Srov. Still life. In: Ask [online]. ©2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

²⁰ Srov. GLENNOVÁ, M. Jacopo de' Barbari. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23].

Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=1097

Postupem času se tato studie stala nejhojněji využívanou předlohou velikonočních pohlednic. Jeho další známou studií je dílo s názvem *Velký drn (1503)*. Zmíněné dílo nám zprostředkovává možný pohled na seskupení travin očima hmyzu.²¹ V tomto období nalezneme také autory, kteří obrazy s prvky zátiší doplňovali o živé bytosti. Jedním z nich je také **Vincenzo Campi** s obrazem *Prodavačka ovoce*, nebo dílem *Kuřecí prodejci (1580)*. Prostřednictvím děl poskytnul nejen svým nástupcům, ale i celé společnosti, jiný náhled na obrazy s tematikou zátiší umělec **Guiseppe Arcimboldo**, jež je známý zejména svým ztvárněním portrétů z ovoce, zeleniny, případně obilovin, ryb, hrnců a pánví. K malířství jej vedl jeho otec (také uznávaný malíř). Svá nejdůležitější díla Arcimboldo namaloval ve službách Habsburků. Nejdříve působil od roku 1562 na vídeňském dvoře císaře Maxmiliána II. a poté od roku 1570 na dvoře jeho syna Rudolfa II., který sídlil v Praze. Po roce 1587 Arcimboldo odešel zpět do svého rodného Milána, nicméně stále byl v kontaktu s císařem, kterému na dálku doporučoval obrazy, kterými by mohl rozšířit své umělecké sbírky. Posledním portrétem, který Arcimboldo pro Rudolfa namaloval, byl v roce 1591 Rudolfův portrét v podobě řeckého boha Vertemna (viz. obr. č. 4).²²

Vrcholu dosáhla tvorba still life na přelomu 16. a 17. století. Zejména v Holandsku zaznamenává zátiší doslova explozi zájmu. Holandské umění bylo velice precizní, propracované a s podmanivou atmosférou, jediné, co mu lze vytknout, je absence dramatičnosti. Vývoj holandského zátiší lze datovat zhruba od roku 1630, avšak s obrazy tohoto námětu se můžeme setkat již dříve. Například prostřednictvím autora **Pietera Claesze** s dílem *Zátiší s hliněným džbánem*, které je ukázkou umělcovy vrcholné tvorby. Jsou zde jasně vymezeny prostorové vztahy předmětů, jež jsou rovnoměrně rozmístěny po stole s absencí přetížení rohu stolu, což bylo časté v tvorbě třicátých let. Sestava zachovává harmonické poměry mezi vertikálami, horizontálami a diagonálami. Claesz se proslavil taktéž svými hloubavými zátišími ze snídaní a banketů. Tato zátiší byla malována v monochromních tónech, které poté propůjčovaly obrazům jakousi mystickou harmonii. V jeho zátiších byly často skryté symbolické významy, kterým v té době všichni lidé rozuměli. Dnes je jejich symbolika našemu

²¹ Srov. GLENNOVÁ, M. Albrecht Dürer. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=505

²² Srov. GLENNOVÁ, M. Giuseppe Arcimboldo. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=94

myšlení většinou skrytá a docenění nedosahuje jejich význam, ale spíše dokonalost jejich zpracování. K dalším jeho významným dílům patří: *Zátiší se sklenkou na víno a stříbrnou mísou* (viz. obr. č. 5), *Zátiší marnosti*, *Zátiší s herinkem*, *Zátiší s hudebními nástroji*, *Zátiší s ústřicemi*, *Zátiší se snídání* ad.²³

V 17. století byly obzvláště populární *vanitas* obrazy, ve kterých bylo zachycováno ovoce, květiny, knihy, sošky, vázy, mince, šperky, obrazy, hudební a vědecké nástroje, vojenské znaky, jemné stříbro, křišťál, lebka, přesýpací hodiny, kapesní hodinky, hořící svíčka, nebo kniha to vše doprovázeno symbolickým připomenutím životních nestálostí. Květiny byly často zachycovány povadlé a ovoce již v částečném, či úplném rozkladu (viz obr. č. 6). Velmi oblíbený, zejména v první polovině 17. století, byl obraz zachycující exempláře v alegorické formě jako například "pět smyslů", "čtyři světadíly", nebo "čtyři roční období", nebo zobrazující bohyni, případně alegorickou postavu obklopenou příslušnými přírodními a umělými objekty. Tato forma zátiší společně s obrazy *vanitas* se brzy rozšířila z Holandska do Flander a Německa, ale také do Španělska a Francie.²⁴

Kompozice i tematické osnovy zátiší byly z počátku velice prosté, ale s rostoucí životní úrovní a s ní spojenou potřebou luxusu vzrostly i nároky, jež byly kladeny právě na tento druh obrazů. K dokonalosti dovedl malířství **Willem Kalf**, jež spojil Rembrandtovský temnosvit s nepřebornou škálou barev (dílo: *Zátiší s citrónem, Váza z pozdní doby Ming*). Dalším autorem, který se v této době zapřičinil o rozkvet zátiší s návazností na umění flámské, byl **Abraham van Beijeren**.²⁵ Nelze opomenout ani další významné holandské umělce, kterými jsou: **Jan Jansz Den Uyl**: *Zátiší s cínovým džbánem* (viz. obr. č. 7). Toto zátiší lze dle Bergstroma označit jako „monochromní banket“. Předměty obrazu jsou navzájem svázány mnohonásobnými barevně světelnými reflexy. V polovině 17. Století reagoval na oblibu zátiší s loveckou tematikou umělec **Cornelis Lelienbergh**: s dílem *Zátiší s holuby a zajícem*, společně s malířem **Willemem van Aelstem** : *Lovecké zátiší, Váza s květinami a hodinky, Zátiší s loveckou výbavou* (viz. obr. č. 8), *Zátiší s myší a svíčkou* aj. Aelst maloval hlavně sklenice, stříbrné poháry, ovoce a květiny, což poukazovalo na vliv kompozic Willema

²³ Srov. ŠÍP, J. *Holandské malířství 17. století: V pražské národní galerii*. Praha: Odeon, 1976. S. 70

²⁴ Srov. Still life. In: *Ask* [online]. c2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

²⁵ Srov. MATĚJÍČEK, A. *Dějiny umění v obrysech*. Praha: Melantrich, 1948, s. 410 - 411

Kalfa. Zajímavostí je, že Aelst byl také jedním z prvních holandských malířů, kteří malovali asymetricky uspořádané kytice. Další Aelstovou specializací byly obrazy zátiší se zvířinou, kterých v letech 1652 až 1681 namaloval více než šedesát. Na každém z nich byla ulovená zvířina, pečlivá studie pušek, sáčků a rohů na střelný prach a dalších loveckých potřeb. Bohatá zátiší s různorodou tematikou tvořil také **Jan Davidsz. de Heem**: *Kalich a hostie obklopené girlandami ovoce, Zátiší s květinami a krucifixem, Zátiší s ptákem, Stůl s dezerty* (viz. obr. č. 9) aj. Heem je považován za jednoho z nejvýznamnějších holandských barokních malířů zátiší. Byl nejtalentovanějším členem malířské rodiny de Heemů a bezpochyby inspiroval mnohé malíře 17. a 18. století. De Heem, stejně jako ostatní nizozemští malíři jeho doby, maloval svoje obrazy s náznaky a skrytými symbolismy křesťanských, filosofických a metafyzických nauk. V neposlední řadě je třeba alespoň zmínit dílo **Abrahama Van Beyere**n: *Zátiší s rybami* (viz. obr. č. 10). Na tomto obraze si lze povšimnout jakoby zešíkmené plochy stolu a ryb, které jsou řazeny nad sebou.²⁶

Prvním italským malířem, jemuž jakožto jedinému a hlavnímu tématu posloužily jednotlivě uspořádané předměty, je **Michelangelo Merisi**, známý jako **Caravaggio**. Jelikož se jedná o umělce, který se zasloužil o vyzdvihnutí zátiší, je záhodno se o něm zmínit o něco podrobněji. **Caravaggio** se narodil v Miláně a jako dítě vyrůstal v městečku Caravaggi (odtud také jeho jméno). V počátcích ve své tvorbě vykazoval tradiční lombardské znalosti, zvláštní specifický styl a esenci, zájem o přírodu a vztah mezi předměty a světlem. Poprvé také prokázal svou schopnost práce s konstrukcí světla v šerosvitu. V obrazech otevřel nový náhled na vztah mezi divákem a předmětem a získal si tak obrovský úspěch. Koncem roku 1592 Caravaggio odešel do Říma, tam pracoval ve službě u malíře Cesariho, pro kterého maloval většinou kytice a zátiší s ovocem. Zdokonaloval se ve svém stylu a brzy si pro své nevšední umění získal odběratele. Kolem roku 1595 se také seznámil s náboženskou tematikou, ve které citlivě užíval barvu ve vztahu se světlem jako základní stavební prvek svých obrazů.

Caravaggiho pojetí umění bylo nadčasové – ostatní malíři jeho doby mu nebyli schopni porozumět a dokonce ho považovali za kacíře. Merisi totiž odmítal studené tradice minulosti, snažil se být pečlivým pozorovatelem a učit se z pravosti a ryzosti života. Michelangelo byl mistrem šerosvitu a dramatických kompozicí. Aby dosáhl

²⁶ Srov. GLENNOVÁ, M. Renesanční umění. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23].

Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=94

co největšího realismu, hledal svoje modely v ulicích a je známo, že modelkou pro jeho obraz Smrt Panny Marie pro karmelitánský kostel Santa Maria della Scala byla vyhledávaná prostitutka. Caravaggio se zasloužil také o výzdobu kaplí San Luigi dei Francesi a Santa Maria del Popolo.²⁷ Merisi měl celou řadu pokračovatelů. Prvními následovníky byli Giovanni Baglione (i když jeho obdiv ke Caravaggiovi neměl dlouhého trvání), Orazio Gentileschi, Carlo Saraceni, Bartolomeo Manfredi, Orazio Borgianni a dcera Orazia Gentileschiho Artemisia. Neapoli patřili mezi jeho následovníky Battistello Caracciolo a Carla Sellitto, nicméně jejich nadšení ukončila v roce 1656 epidemie moru, ve které všichni zemřeli. Protože ale byla Neapol v té době ve vlastnictví španělské koruny, rozšířil se odtud Caravaggiův vliv i do Španělska. Merisi měl své následovníky také v Utrechtu, byli to malíři, kteří na začátku 17. století cestovali za vzděláním do Říma. Nositeli Caravaggiova malířského vlivu se pak stali Hendrick ter Brugghen, Gerrit van Honthorst a Dirck van Baburen. Vliv Caravaggiova šerosvitu byl k vidění také v dílech Rubense, Vermeera, Rembrandta, Velázqueze i Ribery. Michelangelo byl malířem nové doby, nikdy nemaloval nic, co by nebylo realitou. Jeho nezaměnitelný styl zanechal hlubokou stopu ve vývoji světového umění. Otevřel novou zaslíbenou cestu pro budoucnost, která vedla k realismu, dokázal spojit zkušenosti minulosti s jeho vlastním novým pojetím umění. Jeho bytí však bylo od samého počátku poznamenáno silnou touhou po sebezničení, která zkrátila jeho život a omezila jeho vliv na další generace malířů. Merisiho život byl také zfilmován, na těchto snímcích můžeme sledovat, jak jsou jeho obrazy zátiší transformovány současným filmovým médiem (viz. obr. č. 11, 12). Výrazným autorem, jenž se v Caravaggiově díle shlédl, je **Sánchez Cotán** se svým dílem: *Zátiší s ovocem a artyčoky*. Bohužel nedosahoval takových kvalit jako Merisi, což se projevuje zejména v četnosti jednotlivých zobrazovaných prvků.²⁸

Zátiší ve Španělsku, nazývané také *bodegones*, byla prostá. Tím se lišila od holandských zátiší, která často obsahovala bohaté bankety obklopené zdobným

²⁷ Srov. GLENNOVÁ, M. Caravaggio. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/umelec.php?art_id=199

²⁸ Srov. GLENNOVÁ, M. Caravaggio. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/umelec.php?art_id=199

a luxusním zbožím, tkanin nebo skla.²⁹ Ale i ve Španělsku se zrodili věhlasní autoři zabývající se žánrem zátiší. Byli to zejména: **Juan Sánchez Cotán**: *Kdoule zelí, meloun a okurka*. Díla tohoto autora se vyznačovala chudou kompozicí a přesným geometrickým řádem. Cotán, stejně jako Caravaggio, měl snahu zachytit svět realistickým způsobem.³⁰ **Francisco de Zurbarán**: *Agnus Dei* (viz. obr. č. 13). Tento obraz je považován za mistrovský kus, kde by se všechny čtyři vysoce realistické předměty mohly stát samostatným obrazem. Nacházíme zde i typické tmavé pozadí.³¹ Zurbarán maloval s velkým citem pro dramatičnost a s výjimečným smyslem pro šerosvit, ve kterém se podobal Caravaggiovi, což mu také vysloužilo přezdívku Španělský Caravaggio. Bohužel s měnícími se měřítky v umění baroka jeho dílo ztratilo na oblibě.³²

Tématika zátiší se stala velmi blízkou i autorům pocházejícím z Čech. Důkazem jest **Georg Flegel**, který se roku 1566 narodil v Olomouci. Většinu svého života však strávil ve Frankfurtu, kde v počátcích tvořil společně s malíři jmen zvučnějších jako **Lucas Valckenborch**. Následně se však osamostatnil a jeho ojedinělý přístup k námětu měl klíčový význam pro následný vývoj zátiší 17. a 18. století. Z jeho nespočtu děl lze uvést: *Kytice s knihou a brýlemi*, *Regál s kyticí a ovocem*, *Koš s hlemýždi*, *Snídaně s vejcem, nebo Velký oběd*.³³ Dalším autorem, jenž se zasadil o rozvoj zátiší u nás, byl Švýcar **Johann Rudolf Bys**, který se na sklonku 17. století usadil v Praze. Zdejší prostředí blízce seznámil s velkou možností námětů, jež zátiší skýtá, se spoustou poloh, ať už se jedná o velkoplošná díla, či pouze malá (komorní), kabinetní zátiší. Nastínil nám možnosti malby a kresby květin, ptáků, ovoce, ale také zátiší zvané vanitas čili, zátiší marnosti. Mezi jeho učně, který se následně zaměřil výhradně na zátiší kabinetní, patří **Jan Vojtěch Angenmaier**.

²⁹ Srov. Still life. In: *Ask* [online]. ©2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

³⁰ Srov. STURGIS, A. *Jak rozumět obrazům: Malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, s.r.o, 2006, s. 222

³¹ Srov. VIGUÉ, J. *Mistři světového malířství*. Praha: Reboproductions, 2008, s. 186 - 17.

³² Srov. GLENNOVÁ, M. Francisco de Zurbarán. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23].

Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=250

³³ Srov. SEIFERTOVÁ, H. *Georg Flegel: A kabinetní zátiší v Čechách v 17. a 18. století*. Praha: Národní galerie v Praze, 1979, s. 37 - 38

2.3 Geneze zátiší v pozdním novověku a v 19. Století

Taktéž v 18. století klesá zájem o obrazy s alegorickými a náboženskými motivy. Naopak zátiší z kuchyňských prostředí, popisující potraviny, se vyvinula do precizních zobrazení, plných pestrých barev a tvarů. Zejména francouzská šlechta projevila zájem o obrazy, jež by zachycovaly předměty, které se vyskytují na jejich štědře prostřených stolech.³⁴ Těmto tužbám vyšel vstříc **Jean-Baptiste-Siméon Chardin**: *Zátiší s kočkou a rybami*, *Zátiší s kočkou a rejnokem*, *Zátiší s mrtvým bažantem a loveckou brašnou aj.* (viz. obr. č. 14) aj. Chardiny byl jedním z nejvyhledávanějších malířů zátiší a žánrů Francie 18. století a dodnes bývá považován za největšího malíře atmosféry své doby. Chardinyho jednoduché kompozice byly bohaté na city, barevné tóny byly vyrovnané a představovaly tak jeho dokonalé porozumění formě a charakteru zobrazované scény. Stejného dojmu a pocitu dosáhl svým smyslem pro detail, kdy prostřednictvím tvarů, barev a povrchů předmětů ukazoval hlubokou symboliku života z prostředí obyčejných lidí. S největší pravděpodobností se Chardiny nechal inspirovat u starých holandských mistrů, jejichž vliv je na jeho obrazech více než zřejmý.³⁵ Vliv tohoto autora spatřujeme zejména v díle **Anne-Vallayer Costerové**: *Zátiší s šunkou*, *Zátiší s lahví kola*, *Váza s květinami z návalu planě rostoucích rostlin*, *Zátiší se švestkami a citronem aj.* Ta byla jednou z nejtalentovanějších malířek zátiší z francouzské školy. Její nádherné obrazy vlastní některá z významných muzeí Francie. Byla obdivována mnoha jejími současníky, včetně Marie Antoinetty, která se jí stala patronem. Díla této umělkyně se vyznačovala ozdobnými linkami, velkou barevností a precizním zpracováním textur.³⁶

Během revoluce ve Spojených státech se umělci snažili do svých děl zátiší aplikovat evropské styly. Chales Willson Peale založil skupinu prominentních amerických malířů. V této skupině byl taktéž jeho syn **Raphaelle Peale**: *Košík s broskví*, *Zátiší s koláčem*, *Melouny a ranní sláva*, *Dezert (zátiší s citróny a pomeranči) aj.* Jeho styl byl ovlivněn španělským zátiším, se kterým se setkal při své cestě

³⁴ Srov. Still life. In: Ask [online]. c2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

³⁵ Srov. GLENNOVÁ, M. Jean-Baptiste-Siméon Chardin. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=123

³⁶ Srov. Anne Vallayer-Coster: Painter to the Court of Marie-Antoinette. *Yale: University press* [online]. c2011 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <http://yalepress.yale.edu/yupbooks/book.asp?isbn=9780300093292>

do Mexika.³⁷ S druhou polovinou 19. století je spojován zejména americký autor: **Martin Johnson Heade**: *Magnolie na červeném sametu* (viz. obr. č. 15), *Orchideje a kolibříci*, *Motýl Blue Morfo aj.* Tento malíř nepatří sice mezi nejznámější americké autory, avšak do podvědomí lidí se zapsal svými obrazy kolibříků, které vytvořil při cestách do Brazílie. Jeho hlavním záměrem bylo utvoření ucelené sbírky obrazů právě tohoto druhu ptáků. Kniha ale bohužel nikdy nevyšla. V Americe byly velice oblíbené obrazy, trompe l'oeil (technika spočívá v realistickém ztvárnění obrazu, který na diváka působí jako obraz trojrozměrný), jimiž se proslavil například **John Haberle**. Jeho obrazy zátiší byly malovány tak realisticky, že mohly být zaměňovány za objekty samotné. Haberle je společně s Williamem Harnettem, považován za jednoho z nelepších autorů poslední čtvrtiny 19. Století. **William Michael Harnett**: *Dřevěný košík s hrozny*, *Dýmka a hrnek*, *Mnichovské zátiší* *Staré dveře do spíže* *Staré housle aj.* Díla, která vytvořil, vydávají jedinečné svědectví o zálibách a hodnotách společnosti, ve které Harnett žil a pracoval. Williamův nevšední a takřka dokonalý realismus si získal velkou oblibu u diváků, nicméně kritika jeho témata považovala za příliš obyčejné na to, aby se dala považovat za umění.³⁸

Se vznikem Evropské akademie, především Académie française, která zaujímala ústřední pozici v akademickém umění, začala zátiší postupně upadat. Akademie určila hierarchii žánrů, která říkala, že umělecké zásluhy obrazu musejí být založeny především na jeho tématu. Díla s nejvyšším postavením byla dle akademického systému složena z obrazů historických a obrazů s biblickým, nebo mytologickým významem. Zátiší byla odsouzena k postu nejnižšího uměleckého uznání.³⁹ Až s úpadkem neo-klasicismu, zařadili někteří autoři žánr zátiší do svého repertoáru.⁴⁰ Jedním z nich je **Francisco de Goya**: *Zátiší se třemi kusy lososa*. Spolu s Ingrésem a Davidem je Goya považován za největší osobnost své doby. Jeho nevšední talent spočíval v tom, že uměl přecházet mezi styly – oficiálním a osobním, ovládal mistrovství mnoha malířských technik. Dosahoval nejvyšší formy výrazu, jeho tvary

³⁷ Srov. NICHOLS, F. W. Raphael Peale. *Find A Grave* [online]. c2005 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=10202165>

³⁸ Srov. GLENNOVÁ, M. William Michael Harnett. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=922

³⁹ Srov. Still life. In: *Ask* [online]. c2012 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: http://www.ask.com/wiki/Still_life

⁴⁰ Srov. Tamtéž.

a práce s barvou dosahovaly vysoké harmonie a nacházely styl, který byl stále v základech klasický, ale již ukazoval náznaky něčeho nového, co posílalo ozvěny hluboko do duše – rané záblesky romantismu.⁴¹ Malířský talent, dokonale zvládnutá kresba a kompozice, zkušené linie a jistota spolu s neobvyklým zacházením se světlem a barvou pro vytvoření patřičné atmosféry. Tímto oplýval autor, jménem **Gustave Coubert**: *Jablka a granátová jablka*. Umělec měnil myšlení lidí, dláždil cestu impresionismu a byl zdrojem inspirace pro další tvůrce.⁴² Další z malířů, který svou prací a studiem vlivu světla a barev zásadně ovlivnil tvorbu impresionistů, byl **Eugén Delacroix**. Jeho výběr témat a obliba exotických námětů následně ovlivnily symbolisty.

Ještě více se na žánr zátiší orientovali nositelé jmen zvučnějších, jakožto **Édouard Manet**: *Svazek chřestu, Svazek bílých pivonek, Šunka, Citron, Dvě růže na ubrusu, Květina v křišťálové váze, Kytička fialek, Mechová růže ve váze aj.* (viz. obr. č. 16). Jeho novátorské teorie a techniky, které byly často příčinou velkých skandálů, představovaly temperamentní reakce zacílené na představitele malířského akademismu, kteří je opakovaně odmítali. Manetovy činy představovaly mocný impuls pro mladší generace malířů, kteří v jeho dílech nacházeli mnohé z koncepcí, jež oni sami nekompromisně hájili. Manetovo dílo mělo realistickou koncepci oproštěnou od idealizace a kompoziční smělost mu byla vlastní. Používal světlé barvy, černé znázorněné siluety a hutné barevné tóny. Narušil tak hráz tradičního formalismu a zároveň obhajoval různé způsoby malby, čímž přispěl k zahájení důležité kapitoly malířství závěru 19. století.⁴³ Umělcem, který se proslavil obrazy květin, kytic a skupinovými portréty svých pařížských přátel byl **Henri Fantin Latour**. Autor v souladu s principy impresionismu používal hodně hutnou barvu v téměř pastózních nánosech. Latour vytvořil sérii litografií k hudbě Richarda Wagnera a dalších hudebních skladatelů období romantismu.⁴⁴ Společně s Pissarem a Cézannem otrásal zásadami malování **Pierre Auguste Renoir**: *Růže a jasmín v delfské váze, Cibule aj.* Renoir nikterak revolučně a rebelsky, ale s o to větší intenzitou maloval a bojoval se svým

⁴¹ Srov. GLENNOVÁ, M. Francisco Goya. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=442

⁴² Srov. VIGUÉ, J. *Mistři světového malířství*. Praha: Rebo productions, 2008, s. 315- 317

⁴³ Srov. Tamtéž s. 339- 344

⁴⁴ Srov. GLENNOVÁ, M. HenriFantin-Latour. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=271

novým uměním proti zkonstatěným oficiálním tradicím.⁴⁵ Renoir prošel vývojem několika malířských období. Jeho impresionistické období vystřídal zájem o umění klasické, věnoval se lineární malbě žlutou barvou a jednoduché technice. V tomto období se taktéž začal zabývat problémy spojenými s objemem, tvarem a světlem. Právě toto období dalo za vznik obrazům zátiší. Následně přišlo období tlumených barev, které bylo záhy překonané etapou bohatou na barvy.⁴⁶

V impresionistickém zátiší nenalezneme alegorický, ani mytologický obsah. Inspirace přicházela, jak již bylo řečeno, z přírody, její barevnosti a proměn.⁴⁷ Světově známým umělcem zabývajícím se zátiším v 19. století byl **Vincent van Gogh**: *Zátiší s botami, Kosatce, Čtrnáct slunečnic ve váze, Čtyři slunečnice* (viz. obr. č. 17) aj. Dílo Vincenta van Gogha se člení do různých období, stylů a způsobů vnímání světa. V počátcích jeho tvorby se setkáváme s rázným expresionismem temnými tóny, které se promítají do děl sociálního charakteru. Následuje období jasu a barev inspirované impresionisty a japonskými grafikami, které střídají těžké a pokřivené tvary, vířivý rytmus a pokroucené linie spolu s agresivními tahy štětcem a intenzivními barvami. Ve většině děl se oráží realita Goghova života. Vincent van Gogh byl za svého života mnohými nepochopen a neuznáván. Pouze impresionistický malíř Camille Pissarro o něm kdysi řekl: „Tento člověk se buď zbláznil, nebo nás všechny nechal daleko za sebou.“⁴⁸ Zatímco příslušníci impresionistického hnutí se všeobecně zajímali o různé způsoby interpretace reality, snažil se **Paul Cézanne** o naturalistické zachycení skutečnosti, přičemž ale předmětem i konečným cílem byl obraz jako takový. Pro Cézanna byl námět pouze záminkou pro zkoumání jednotlivých prvků a prostorů. Tato myšlenka posléze vytvořila kubismus. Mezi umělcova nejslavnější díla zátiší patří: *Zátiší se zelenou sklenicí a cínovým džbánem, Zátiší s pepermintovou lahví, Zátiší s jablky a broskvemi, Jablka, broskve, hrušky a hrozny, Jablka a pomeranče* (viz. obr. č. 18) aj.⁴⁹ V tomto období nastává v umění velký zvrát prostřednictvím fotografie zátiší, která později výrazně formovala podobu zátiší samotného

⁴⁵ Srov. GLENNOVÁ, M. Pierre-Auguste Renoir. *Artmuseum* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-25].

Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=622

⁴⁶ Srov. VIGUÉ, J. *Mistři světového malířství*. Praha: Rebo productions, 2008, s. 387- 392

⁴⁷ Srov. GAWLIK, L. *Dějiny výtvarného umění 1. díl: Od vzniku umění až na práh moderny*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2009, s. 167 - 168

⁴⁸ Srov. VIGUÉ, J. *Mistři světového malířství*. Praha: Rebo productions, 2008, s. 405- 410

⁴⁹ Srov. Tamtéž. s. 369 - 374

a konkurovala tak kresbě i malbě. Zátíší ve fotografii vychází z malířství. Jedná se o umělecké dílo, které stejně tak jako still life v malbě a kresbě, vkusně zobrazuje předměty (obvykle běžné), které mohou být přírodního původu (ovoce, zelenina, rostliny nebo přírodniny), nebo vyrobené člověkem (sklenice, dýmky, atd.), v umělém či přirozeném prostředí. Fotografování zátíší umožňuje autorovi se mnohem více aranžovat a zasahovat do kompozice předmětů, nebo ovlivňovat nasvícení scény, než například při fotografování krajiny, portrétní fotografii nebo reportáži. V současné době je zátíší ve fotografii využíváno například pro reklamní snímky.⁵⁰ Zátíší fotografie lze dělit do několika skupin dle způsobu ztvárnění:

- **Klasické** - Je záměrně aranžovanou kompozicí jednoho nebo více předmětů. Používají se přibližně stejně velké rekvizity, například pomeranč, hroznové víno (jinak by to byl portrét jedné rekvizity).
- **Moderní věcné** - využívá moderních kompozičních postupů.
- **Symbolické** - vyjadřuje symbolickou hodnotu zobrazovaných objektů.
- **Nalezené** - seskupení fotografovaných objektů, které nebylo fotografem příliš záměrně aranžováno.⁵¹

První zátíší začali pořizovat daguerrotypisté společně s fotografiemi krajin na počátku 19. století - nevadily jim dlouhé expoziční časy. Jedna z prvních dochovaných fotografií byla v podstatě zátíší, jehož autorem byl Francouz Joseph Niépce (viz. obr. č. 19). Niépce scénu aranžoval na jídelním stole a pojmenoval ji *Prostřený stůl*. Originál této heliografie na skle se však ztratil při převozu k restaurování. Na fotografii je nůž, lžice, sklenice, číše, miska, láhev, váza a kávová konvice. Expozice tohoto snímku trvala pravděpodobně 4 hodiny. **Karl Blossfeldt** byl německý fotograf, sochař, učitel a umělec, který pracoval v Berlíně. Je známý svými fotografiemi květin, systematicky fotografoval především různá semena, šešule a listy. Řadí se do světové meziválečné avantgardy jako zástupce německé Nové Věcnosti (Neue Sachlichkeit) společně s umělci jako byli **Albert Renger-Patzsch**, **Walter**

⁵⁰ Srov. Zátíší (fotografie). In: *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA):

WikimediaFoundation, 2001 [cit. 2012-02-03]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1t%C5%A1%C3%AD_%28fotografie%29

⁵¹ Srov. Tamtéž.

Peterhans, Helmar Lerski a August Sander. Tato skupina představovala nový směr, kterým se vydala fotografie v Evropě - tzv. nemanipulovaná fotografie.⁵²

Z Českých fotografů vynikal v tvorbě zátiší **Josef Sudka**, kterého v padesátých letech minulého století inspiroval malíř Josef Navrátil. Po druhé světové válce Sudek vytvořil Cyklus *Zátiší podle Navrátila* (1954), Ale mnohem známější je Sudkův Cyklus *Okno mého atelieru, Zahrada mého atelieru, Zátiší na okně mého atelieru.* Josefa Sudka svým dílem inspiroval mnoho fotografů, například **Jana Svobodu, Pavla Hodce,** nebo **Františka Provazníka.** Dalším současným fotografem, který se zajímá o symboliku zátiší, je **Rudo Prekop.** Znamé jsou jeho cykly *Pomníky, Květiny a Hrdinové.*⁵³

2.4 Zátiší v moderním a avantgardním umění

Tímto termínem označujeme období, jež se projevilo popíráním všeho, co bylo spojeno s dobou předchozí. Umělci hledali nové způsoby ztvárnění skutečnosti, způsoby vyjádření sebe sama. Hledání nového a nepoznaného započalo již v období impresionismu s nástupem Paula Cézanna, nebo Moneta. První čtyři desetiletí 20. století lze považovat za období uměleckého kvasu a revoluce. Avantgardní hnutí se rychle vyvíjela a směřovala k abstrakci. Zátiší se, stejně jako jiné umělecké žánry, vyvíjela až do poloviny 20. století, kdy celková abstrakce odstranila všechnen rozpoznatelný obsah děl. Průkopníkem tohoto směru je **Jackson Pollock.**⁵⁴ **Pollock** je základní osobností světového umění. Jeho dílo spojované s newyorskou uměleckou školou řadíme k abstraktnímu expresionismu. Pollock zcela změnil historii umění tím, že objevil akční malbu i malířský požitek vnitřní dynamiky samotného aktu malování, hutnosti barvy, sílu rychlosti i dopadu barvy na plátno. Do svých děl vládal spoustu energie. Pollockovy radikální prvky malování, jako například úplné odmítnutí palety a chybějící tradiční perspektiva, staví jeho dílo do pozice důležitého mezníku ve světovém poválečném umění.⁵⁵

⁵² Srov. Zátiší (fotografie). In: *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, 2001 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1ti%C5%A1%C3%AD_%28fotografie%29

⁵³ Srov. Tamtéž.

⁵⁴ Srov. Still life. In: *Ask* [online]. c2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

⁵⁵ Srov. PIOCH, N. Pollock, Jackson. *Ibiblio: The Public's Library and Digital Archive* [online]. 2002 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z: <http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/pollock/>

Ve 20. století se zrodilo několik trendů, které mají své místo v umění dodnes. V roce 1901 namaloval **Paul Gauguin** *Zátiší se slunečnicemi*, kterým vzdal hold svému příteli Van Goghovi. Skupina známá jako *Les Nabis*, včetně **Pierra Bonnarda** a **Edouarda Vuillarda**, vyzdvihla Gauguinovi harmonické teorie a přidala ke svým zátiším prvky inspirované japonskými dřevorezy. Francouzský umělec **Odilon Redon** maloval taktéž v tomto období díla poměrně statická, konkrétně se zaměřil na květiny. Dalším autorem, jež zásadně ovlivnil následný vývoj zátiší, byl **Henri Matis**. Matis snížil vykreslování objektů zátiší, ty jsou díky tomu ještě o něco více odvážné a plné sytých barev. Zjednodušil taktéž perspektivu a zavedl vícebarevné pozadí. V jeho díle s názvem: *Zátiší s baklažány*, je vyobrazený stůl plný objektů, který téměř splývá s barevnými vzory zbytku místnosti. Mezi další autory, kteří zkoumali barvu v konfrontaci s abstrakcí svých děl, patří **Maurice de Vlaminck** a **André Derain**.⁵⁶

V letech 1910 a 1920 kubističtí umělci jako Pablo Picasso, Georges Braque a Juan Gris vytvořili prostřednictvím koláží mnoho skladeb zátiší, ve kterých se mimo jiné objevovaly obrazy hudebních nástrojů. Příkladem jsou díla Pabla Picassa: *Zátiší s židli Caning, nebo Sklenka a lahev suze*. V těchto pracích se objekty zátiší překrývají a prolínají, jen stěží zachovávají rozpoznatelné dvourozměrné formy, ztrácí individuální strukturu povrchu a sloučením s pozadím dosahují cíle, který je vzdálený tradičnímu zátiší. **Fernand Léger** do svých zátiší zakomponoval bohaté bílé a barevné plochy spolu s ostře ohraničenými a překrývajícími se geometrickými tvary, které ještě více podtrhovaly takřka mechanický efekt. Kubisté se společně dadaisty odebrali jiným radikálním směrem prostřednictvím tvorby 3D zátiší a vytváření zátiší sochy.⁵⁷

Ve snaze o rehabilitaci symbolického významu zátiší umístili futuristé a surrealisté rozpoznatelné objekty do svých děl. V zátiších **Joana Miróa** působí objekty velmi vzdušným dojmem, dokonce i hory jsou ztvárněny pouhými liniemi. V Itálii se díky svému přístupu, který spočíval ve zkoumání možných přístupů k líčení lahví, nebo předmětů z prostředí kuchyní, proslavil malíř **Giorgio Morandi**: *Natura Morta (Mrtvá příroda)*. Když se ve 20. století američtí umělci dozvěděli o evropském modernismu, začali interpretovat předměty zátiší v kombinaci amerického realismu a kubismu odvozeného z abstrakce. Typická díla amerického zátiší této doby, jsou díla

⁵⁶ Srov. Still life. In: *Ask* [online]. c2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

⁵⁷ Srov. Tamtéž.

autorů zvukných jmen jako: Gruzie O'Keeffe, Stuart Davis, Marsden Hartley a fotografie Edwarda Westona. Ultra-detailní květinové obrazy O'Keeffa ukazují, jak fyzickou strukturu, tak i emocionální podtext lístků a listů⁵⁸

Roku 1930 začíná v Mexiku **Frida Kahlo**, společně s dalšími umělci, vytvářet vlastní druh surrealismu, zátiší demonstruje prostřednictvím potravin a kulturních motivů. Po roce 1930 slábne vliv abstraktního expresionismu na obrazy zátiší. Až Pop Art obrátil trend zátiší a vytvořil tak jeho novou formu. Pop Art je sice založen na zátiší, avšak jeho hlavním cílem je spíše reprezentování zobrazených výrobků. Nejznámějším umělcem, který se zabýval právě Pop Artem, byl **Andy Warhol**: *Plechovky Campbellovy polévky*. **Roy Lichtenstein** se svým dílem *Zátiší s Goldfish Bowl*, kombinuje čisté barvy Matisse společně s Warholovou pop-ikonografií.⁵⁹ Neo-Dada hnutí se vrátilo k trojrozměrnému zobrazování předmětů běžných a domácích. Znáмым dadaistou je **Jasper Johns**, pro jeho tvorbu jsou charakteristické široké a výrazné tahy štětcem, tematicky uspořádaná čísla, terče, vlajky i písmena. Nejvíce se proslavil svým obrazem *Flag* (Vlajka, 1955).⁶⁰ Významným příspěvkem k rozvoji zátiší 20. století byla díla ruských umělců, mezi ně řadíme jména jako: **Sergej Ocipov**, **Victor Teterin**, **Evgeni Antipov**, **Gevork Kotiantz**, **Sergej Zacharov** a další.⁶¹

2.5 Zátiší v současné tvorbě

V posledních třech desetiletích 20. století a v prvních letech 21. století, vystoupila zátiší z rámce dvourozměrných obrazů. Zejména v návaznosti na vzestup počítačové technologie a digitálního umění se povaha a definice zátiší se změnila. Díky počítačové grafice se rozšířily i techniky, které byly doposud umělcům k dispozici. S použitím videokamery, mohou umělci diváka začlenit do své práce.⁶² Někteří z autorů současnosti používají film, jako medium k vytváření zátiší. Za pomoci videokamery zaznamenávají různé objekty, místa, nebo situace. Ty následně promítají prostřednictvím televize, dataprojektoru, interaktivní tabule, či plátna divákovi. Záznam

⁵⁸ Srov. Stilllife. In: *Ask* [online]. c2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

⁵⁹ Srov. Tamtéž.

⁶⁰ Srov. GLENNOVÁ, M. Jasper Johns. *Artmuseum* [online]. 2008 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z:

http://artmuseum.cz/umelec.php?art_id=110

⁶¹ Srov. Still life. In: *Ask* [online]. c2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z:

http://www.ask.com/wiki/Still_life

⁶² Srov. Tamtéž.

mohou autoři libovolně zrychlovat, zpomalovat, nebo jej zastavit, tak aby podtrhli charakter díla a zdůraznili tím svůj záměr. Silnější zážitek z díla umocňují taktéž prostory, ve kterých jsou záběry promítány. Dalším možným postupem je umožnění divákovi si film zpomalit, zrychlit, či zastavit dle vlastní volby. A tím poukázat na pasáže, které se mu zdají být zajímavé. Jedním z těchto autorů je **Hans op de Beeck** (viz. obr. č. 20).

V tomto pojetí lze spatřovat nemalý potenciál pro praktické využití výuky zátiší nejenom na základních školách. Žáci si mohou samostatně vyzkoušet pořízení záznamu videokamerou z různého úhlu pohledu a následně jej doplnit komentářem k jednotlivým úsekům, jež jsou pro ně něčím zajímavé. Toto pojetí výuky podněcuje děti k úvaze o zátiší jako o kompozici a zároveň je pobízí k přemyšlení o tom, jak vzniká z reality obraz.

Další autorkou, zabývající se moderním zpracováním zátiší prostřednictvím fotografie, je **Laura Letinsky**. Její díla jsou typická extrémní hrou s kompozicí, objekty staví na okraje stolu, velký důraz klade na hru světla stínu. Z fotografií vyzařuje, klid a harmonie (viz. obr. č. 21).⁶³ Poslední malířkou, o které se zmíním v souvislosti se zátiším v současné tvorbě, je **Karen Hollingsworthová**. Po většinu své kariéry malovala portréty, na zátiší se začala orientovat až kolem roku 2002. Kareniny obrazy se vyznačují skladbou s otevřenými okny a židlemi. Díla s otevřenými okny, jež popisují scénou za nimi, nazvala autorka *Window Scapes* a staly se tak pro ni charakteristické (viz. obr. č. 22).⁶⁴

⁶³ Srov. Laura Letinsky. *MOCP: Museum od ContemporaryPhotography* [online]. 2005–2012 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://www.mocp.org/collections/permanent/letinsky_laura.php

⁶⁴ Srov. CoverArtist: Karen Hollingsworth. HOWEY, P. M. *The laurel of Asheville: The art and culture of comunitas across the mountains* [online]. 2011 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://thelaurelofashville.com/issues/2011/01/cover-artist-karen-hollingsworth>

3. Možnosti aplikace žánru zátiší ve výtvarné výchově

3.1 Výtvarná výchova a rámcový vzdělávací program

V současné době bývá výuka na většině českých základních škol realizována na základě rámcového vzdělávacího programu. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vzešel v platnosti 1. 9. 2005. S návazností na zásady Rámcového vzdělávacího programu musí jednotlivé školy vytvářet vlastní Školní vzdělávací program. Rámcový vzdělávací program obsahuje devět vzdělávacích oblastí. Jednou z nich je vzdělávací oblast s názvem *Umění a kultura*. Do této vzdělávací oblasti patří výtvarná výchova, hudební výchova a výchova dramatická. V rámcovém vzdělávacím programu jsou u individuálních vzdělávacích oborů vypsány očekávané výstupy a učivo jak pro první, tak i pro druhý stupeň základních škol. Výtvarná výchova by měla být založena na rozvoji a uplatnění vlastního citění, vnímání, prožívání, myšlení, fantazie, představivosti, intuice a invence. K tomuto rozvoji výtvarná výchova nabízí nejen tradiční, ale také nově vznikající vizuálně obrazné prostředky.⁶⁵

3.2 Průřezová témata

V rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání jsou včetně vzdělávacích oblastí i průřezová témata. Cílem těchto témat je rozvoj osobnosti v oblasti hodnot a postojů. Jejich účelem je propojení vzdělávacích obsahů jednotlivých vyučovacích předmětů. Seznámení žáka s tematickými okruhy průřezových témat je pro vyučujícího zavazující. Rozsah a způsob realizace je dále rozvinut ve Školním vzdělávacím programu. Rámcový vzdělávací program obsahuje šest průřezových témat: osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova a mediální výchova.⁶⁶

⁶⁵Srov. *Metodický portál RVP: Metodický portál* [online]. 2011 [cit. 2012-03-17]. Dostupné: <http://rvp.cz/>

⁶⁶Srov. *Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

3.3 Prostor pro práci s tématem zátiší na 1. stupni základních škol

Realizace hodin výtvarné výchovy se odvíjí od vhodného výběru výtvarných aktivit. Didaktický skicář od Zdeňka Hosmana nám přibližuje tři výtvarné kategorie: *plošné výtvarné aktivity, trojrozměrná tvorba a intermediální akce*. Do všech výtvarných aktivit zařazujeme komunikační prvky. Výtvarné činnosti mohou být dále realizovány imaginací žáků, nebo studiem skutečnosti. Za velmi důležitou součást výtvarných aktivit je považována výtvarná experimentace a seznamování se s výtvarnou kulturou. Druhy výtvarných aktivit by měly být v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol zařazovány tak, aby působily preventivně k pozdějším komplikacím souvisejících s krizí výtvarného projevu žáků v období pubescence. Mezi výtvarné aktivity, které jsou z tohoto hlediska doporučovány, patří zejména trojrozměrná tvorba. Zároveň má docházet k postupnému nárůstu frekvence aktivit výtvarného studia skutečnosti a ubývat imaginativních výtvarných činností.⁶⁷

Při práci s tématem zátiší v hodinách výtvarné výchovy lze uplatnit výtvarné aktivity všech předchozích zmíněných kategorií. Realizace činností je zaměřena zejména na studium skutečnosti a však svou váhu zde má i samotná imaginace žáků. Výtvarná experimentace a komunikační prvky jsou taktéž podstatnou součástí vyučovacích hodin orientovaných na žánr zátiší. Podstatnou součástí hodin výtvarné výchovy s touto tematikou, je zprostředkování historických souvislostí týkajících se právě onoho žánru.

3.3.1 Plošné výtvarné aktivity

Mezi plošné výtvarné aktivity řadíme: kresbu, malbu, koláž, fotografii, grafiku a počítačovou grafiku.⁶⁸ Všechny tyto aktivity jsou jak ve světovém, tak i v českém výtvarném umění spojeny s žánrem zátiší. Lze je také všechny využít pro práci v hodinách výtvarné výchovy s tímto tématem. Kresbou se zaměříme zejména na správné postihnutí tvarů a perspektivy objektů. Malba, nám umožňuje využití širokého barevného spektra, jež je důležité pro realistické ztvárnění zátiší. Koláží rozumíme nalepování výstřížků papíru, kdy mohou být ústřížky voleny náhodně, či s očitým záměrem (utvoření celistvého obrazu zátiší – P. Picasso: *Sklenka a lahev*

⁶⁷ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 17-18

⁶⁸ Srov. Tamtéž s. 176

Suze). Na fotografiích zátiší, si lze nejenom v hodinách výtvarné výchovy vysvětlit podstatu kompozice tohoto žánru. Grafika, nebo počítačová grafika může sloužit ve výuce a k demonstraci konkrétních děl zejména z období 21. století.

3.3.2 Trojrozměrná tvorba

Do kategorie trojrozměrné tvorby řadíme: *modelování, tvorbu objektů, materiálovou a prostorovou tvorbu*. Skutečností je, že ve vyučovacích hodinách na 1. stupni většiny základních škol výrazně převládají plošné výtvarné práce dětí. Trojrozměrná tvorba tak zaujímá v reálných vyučovacích hodinách výtvarné výchovy jen okrajové místo.⁶⁹ Důvodem může být časová, organizační a materiálová náročnost. Prostorová tvorba si klade také nároky na didaktickou a řemeslně výtvarnou vyspělost pedagoga. Význam trojrozměrné tvorby je ovšem nenahraditelný. Mezi výchovné a vzdělávací možnosti těchto aktivit patří například: rozvoj jemné motoriky, posílení funkce pravé mozkové hemisféry, rozvoj taktilně kinestetického vnímání, terapeutický vliv, rozvoj prostorové inteligence, seznámení se s novými postupy při práci s novým materiálem atd.⁷⁰

Pro možnosti práce s žánrem zátiší ve výtvarné výchově na 1. stupni základních škol, je prostorová tvorba důležitá. Konkrétně lze hovořit o tvorbě objektové, jejímž konečným výsledkem jest plastika, či socha. Žáci mohou jednak tvořit s odpadovým materiálem (čímž do výuky zařadíme jedno z průřezových témat), nebo lze použít techniku nazývanou kašírování, čímž dochází k rozvoji jemné motoriky. Žáci by při této činnosti neměli být poučováni o tom, jak by měli postupovat. Základem objektové tvorby je intuice žáků k prostoru a tvaru. Postup a technika při tvorbě objektu je závislá na individuální představě žáka.⁷¹

⁶⁹ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 17-18

⁷⁰ Srov. Tamtéž. s. 17-18

⁷¹ Srov. UŽDIL, J. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 253-254

3.3.3 *Intermediální akce*

Intermediální akce lze pojmut v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol podobně, jak je popsáno v teoretické části této diplomové práce, tedy zejména prakticky. Vyučující může volit mezi několika metodami. Jednou z možností je promítnutí filmu. V určitých pasážích by jej vyučující mohl zastavovat či zpomalovat a tím upozorňovat na místa, jichž je třeba si povšimnout. Postupem času by projekci filmu mohli ovládat sami žáci. Další alternativou je využití videokamery či fotoaparátu v hodinách výtvarné výchovy. Učitel (případně žáci) by na podstavec připravil jednoduchou kompozici zátiší a žáci by ji obcházel a natáčeli. Následně by si žáci videa promítali a společně diskutovali nad nejpoutavějším úhlem pohledu na danou kompozici. Děti by tak přemýšlely jak z 3D díla vzniká obraz.

3.3.4 *Výtvarná experimentace*

Výtvarná experimentace patří mezi důležité složky výtvarné výchovy. Experimentem rozumíme zkoušku, či pokus. Výtvarná výchova byla dříve chápána pouze jako naukový obor, ve kterém neměl výtvarný experiment opodstatnění. Až v šedesátých letech 20. století nastává zvrát v podobě zařazování experimentů do vyučování. I přes oficiální zahrnutí do osnov, se tyto techniky nerozvinuly. Hlavním cílem výtvarné experimentace je rozvoj vizuální gramotnosti a napomáhání k sebeidentifikaci a sebevyjádření.⁷² Ve spojitosti se zátiším, lze experiment zařadit do výuky výtvarné výchovy prostřednictvím děl Pabla Picassa. Žák si může viděnou skutečnost ztvárnit tak, jak ji vnímá on sám. Tento experiment může dále gradovat až k prostorovým dílům a tím plně vyhovět individualitám žáků. Experiment je chápán jako inovativní, neověřený postup. Z toho je patrné, že není cílem výtvarné tvorby, ale jejím prostředkem.⁷³

⁷² Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice, PF JU, 2007. s. 19-21

⁷³ Srov. BABYRÁDOVÁ, H. *Výtvarná dílna*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2005. s. 82

3.4 Výtvarné řady

Obecně lze říci, že výtvarné řady jsou poměrně krátké a srozumitelné útvary, které rozvíjejí kterýkoli námět, úsek učební látky, nebo výchovný problém. Jedna úloha výtvarné řady logicky navazuje na druhou a společně tvoří koncepčně promyšlenou linii kroků. Zvolením hravé formy výtvarné řady, dochází k rozvoji smyslových prožitků, či emocí. Řady jsou dostupné kterémukoli vývojovému období dítěte, s ohledem kladeným na jejich obsah a námět. Výtvarný cyklus využívá jednoho společného téma, kde v jeho rámci žák hledá vlastní výtvarný nápad. Seřazením výsledných prací vzniká například cyklus grafických listů, nebo parafrází uměleckého díla podložených společnou myšlenkou nebo výtvarnou otázkou.⁷⁴

3.5 Informační zdroje k tematice zátiší pro první stupeň základních škol

Učebnice výtvarné výchovy pro první stupeň základní školy, nejsou hojně zastoupeny. Seznámení žáků nejenom s historií umění závisí na vědomostech, schopnostech a zkušenostech vyučujícího, které se projeví v propojení nástinu mezníků ve výtvarném umění s praktickou částí hodiny.

Jednou z vhodných alternativ učebnic jsou elektronická publikace. Konkrétně uvedu díla s názvem: *Výtvarná výchova na prvním stupeň základních škol I, II*, která jsou určena pro žáky 1. - 3. tříd. Cd vytvořila Hana Dvořáková ve spolupráci s nakladatelstvím Tobiáš. Nalezneme zde pracovní materiál pro výuku výtvarné výchovy spolu s promyšlenými návrhy práce na celý školní rok včetně motivačních reprodukcí i ukázek dětských prací. Alternativou předchozí literatury je publikace s názvem *Dívej se, tvoř a povídej*. Kniha vznikla díky manželů, Slavíkových a S. Eliášové, za podpory nakladatelství Portál. Tato příručka je určena pro práci s dětmi ve věku 3 - 8 let. Hlavním záměrem této publikace je podpoření emocionální a socializační složky výchovy. K tomuto napomáhá takzvaný skupinový reflektivní dialog, podporující schopnost dětí přemýšlet a tom co, jak a proč tvoří. Či rozvoj schopností vyjadřování svých názorů k dílům vlastním i práci druhých. Dítě, které je vedeno tímto způsobem, nevnímá výchovy pouze jako předměty, ale umění se mu může stát i jakousi životní potřebou. Na metodickém portálu RVP,

⁷⁴ Srov. ROESELOVÁ, V, *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Nakladatelství Sarah, 1997. s. 30-31

také nacházíme inspiraci pro možné uchopení žánru zátiší. Jako jeden z mála příkladů metodicky zpracované hodiny zabývající se zátiším, bych označila práci Simony Svatošové s názvem *Zátiší jako vztah mezi objekty*. V tomto článku nalezneme jednat klíčové kompetence, či očekávané výstupy spojené s touto tematikou, ale taktéž přehledně zpracovanou metodiku. Autorka se zaměřila, na pomyslnou rehabilitaci zátiší na druhém stupni základních škol, jež je orientovaná na skupinovou práci a tvořivou činnost. Jednotlivé části hodiny na sebe plynně navazují, s pozvolně se zvyšujícími nároky kladenými na žáky. Ač je práce určena žákům druhého stupně, vyšší ročníky prvního stupně by ji mohli taktéž bez potíží absolvovat.⁷⁵

3.6 Ontogeneze spontánního výtvarného projevu se zaměřením na postihnutí podstaty zátiší na 1. stupni základních škol

Spontánní výtvarné vyjádření se objevuje u dítěte již v druhém roce věku. Nás však bude více zajímat období od započetí školní docházky až k přelomu prvního stupně s druhým stupněm základní školy. Konkrétně se budeme zabývat věkem dítěte v rozmezí od šesti do dvanácti let. Z řady autorů, jež se zabývali právě genetickým vývojem dětské kresby, se budu odkazovat na teorii C. Burta. C. Burt rozdělil stádia genetického vývoje dětské kresby následovně:

Stádium genetického vývoje	Věk dítěte [rok]
Čmárání a linie	2. - 5.
<u>Popisný symbolismus</u>	5. - 6.
<u>Popisný realismus</u>	7. - 8.
<u>Vizuální realismus</u>	9. - 10.
<u>Potlačení</u>	11. - 14.
Umělecké oživení	od 15.

Tabulka 1 - Stádia genetického vývoje dětské kresby

⁷⁵Srov. *Metodický portál RVP: Metodický portál* [online]. 2012 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

Prvním z období je *popisný symbolismus*. Zaznamenáváme zde nárůst syrového symbolického schématu. To je nejvíce patrné při ztvárnění lidské postavy. Toto období není dle mého názoru vhodné k samotné realizaci obrazu zátiší. Neznamená to však, že se žák se zátiším nemůže setkat. Pouze je nutno mu upravit způsob zprostředkování tohoto žánru. Za metodu vhodnou k seznámení se s fenoménem zátiší, bych považovala digitální projekci děl prostřednictvím interaktivní tabule, či realizaci zátiší v 3D podobě, kdy jsou využity předměty běžného života a na nich je demonstrována konkrétní kompozice žánru.

S nástupem sedmého roku věku střídá popisný symbolismus období označované jako popisný realismus. Dítě nelíčí viděnou skutečnost realisticky, ale kreslí to, co jej na objektech zaujme společně s informacemi které o nich má ve spojitosti s dřívějšími zkušenostmi. Ve své tvorbě se již začíná zaměřovat na detaily, jež jsou spíše asociacemi, než diferenciací vnímaného. Prostor stále nepojímá perspektivně, ohled nebere ani na faktickou neprůhlednost ztvárněných objektů. Avšak v tomto období se zvyšuje zájem o dekorativní prvky. Sice se stále setkáváme s nepochopenou perspektivou, ale zejména v druhé polovině tohoto období, je dle mého názoru záhodno zařadit do výtvarné výchovy kresbu zátiší s ohledem na dosavadní grafomotorický rozvoj žáků. Za velmi vhodnou pomůcku bych označila uhel, který nevyžaduje ještě toliko přesnosti a děti práce s ním baví. Kompozici bych volila jednoduchou, s čistými liniemi. V tomto období se dala již vhodně využít první výtvarná část z řady mé praktické diplomové práce.

S nástupem období vizuálního realismu se setkáváme s kresbou dle viděného. Etapu dále dělíme na dvě fáze: *Dvourozměrná fáze*: zde se setkáváme pouze s obrysy objektů. *Fáze trojrozměrných pokusů*: zde se již projevuje snaha o stínování objektů. Pozornost dítěte se přesouvá v překrývání a perspektivě objektů. Dvourozměrnou fází je vhodná vyžít k rozvoji motoriky a práce s psacím a kreslicím náčiním. Stále bych se zaměřila na jednoduchá nekolorovaná zátiší (viz předchozí stádium) s odstupňováním náročnosti v návaznosti na ne-zvládnutí předchozího. Fáze trojrozměrná již skýtá více eventualit v aplikaci fenoménu zátiší do hodin výtvarné výchovy. Jednou z možností je nastínění tvorby týkající se druhé části výtvarné řady z diplomové práce. Žáci by měli mít v tomto období alespoň částečné zkušenosti z oblasti perspektivy. Do tohoto období je vhodné zařadit informace o barvách a jejich mísení.

Oproti stádiu předešlému ve stádiu potlačení váznou pokusy o ztvárnění děl dle předlohy, klesá i spontánní výtvarná aktivita. Zájem žáků je přesunut k mluvnímu projevu. Dle Burnta nastupuje tato fáze nejčastěji okolo třináctého roku věku dítěte. (V tomto věku již děti bývají na druhém stupni základních škol). V období potlačení je více než nutné žáky vhodně motivovat a upoutat tak jejich pozornost. Za vhodné metody lze považovat ty, jež jsou popsány jak ve čtvrté, tak v páté části mých výtvarných řad. Žáci se prostřednictvím řad setkají s novými, nevšedními způsoby ztvárnění zátiší, které je mají za úkol aktivizovat a motivovat k tvůrčí činnosti.⁷⁶

⁷⁶ Srov. BURT, C. *Mental and scholastic tests*. London: Nakladatelství: Staples, 1962, s. 139-141

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Výtvarná řada zaměřená na seznámení žáků prvního stupně základních škol s žánrem *zátiší*

Jedním z cílů mé diplomové práce byla realizace výtvarné řady na 1. stupni základní školy. Výtvarná řada s názvem: Tichý svět zátiší, byla zaměřena na seznámení žáků s pojmem zátiší a jeho důležitými vývojovými mezníky. Její časová dotace byla deset hodin výtvarné výchovy (rozdělených do pěti dvouhodinových bloků). Pro výtvarnou řadu byly cíleně vybrány různé techniky a materiály, které umožňovaly rozvoj výtvarného cítění žáků a korespondovaly s probíraným tématem. Neopomenutelný byl i rozvoj výtvarné zručnosti a cítění žáků, které se odvíjelo od zvládnutí jednotlivých technik. Důraz byl kladen zejména na vlastní kreativitu žáků a jejich způsob ztvárnění objektů s ohledem na doporučení a rady, jak nejlépe vystihnout a zachytit viděnou skutečnost.

V rámci těchto výtvarných řad byli žáci formou prezentací doplněných mým výkladem seznámeni s důležitými vývojovými mezníky fenoménu zátiší, ale také s autory, jež se zasloužili o rozvoj zátiší. Prezentace volně přecházely ve společné diskuze, což ještě více upevnilo představy dětí o zátiší jako takovém. Byl zde poskytnut dostatečný prostor pro jejich vyjádření, komentáře a dojmy. Pro bližší představu bylo žákům předloženo dostatečné množství obrazového materiálů z různých vývojových období lidstva.

K lepší orientaci v celkovém historickém vývoji jsme si vytvořili vlastní časovou osu, kam jsme v průběhu jednotlivých hodin zaznamenávali období, se kterými jsme se seznámili, a také naše dojmy, názory a postoje. Toto posloužilo, jako velmi užitečná zpětná vazba nejenom pro mne, ale i pro žáky samotné.

Reflexe následujících kapitol jsou psány v ich-formě, jelikož se jedná o tvůrčí výtvarný projekt a na veškeré názory s ním související je nahlíženo subjektivně.

1.1 Cíle výtvarných řad

Hlavním cílem výtvarných řad bylo postihnoutí a pochopení pojmu zátiší s jeho historickým vývojem a proměnami. K usnadnění uchopení tohoto pojmu sloužily již zmíněné prezentace v úvodních částech hodin a následné diskuze. Dalším cílem výtvarného projektu byl: rozvoj kreativity a výtvarné experimentace žáků, jež se projevoval v různých technikách, materiálech, způsobech ztvárnění a individuálních pohledech na viděnou skutečnost, nebo také rozvoj imaginace, čili obrazotvornosti společně se schopnostmi žáků postihnout tvarově přesně viděnou skutečnost.

1.2 Organizace výtvarných řad

Výtvarné řady byly rozděleny na pět dílčích lekcí, každá z nich byla dotována dvěma vyučovacími hodinami rozdělenými na dvě jednotky. První část (20 – 30 minut) měla informační a motivační charakter. Byla postavena na prezentaci (obrazové i informační), doplněné o důležité poznatky z probíraných období, možných technikách, materiálech a celkových možnostech zpracování požadovaného díla. Po prezentaci následovala společná diskuze realizovaná formou řízeného rozhovoru na právě probírané téma. Druhá část byla zaměřena na aktivní výtvarnou činnost žáků a následné společné zhodnocení děl, ale i celkového průběhu hodiny. Její časová dotace byla 60 - 70 minut.

1.3 Použité materiály

Základní škola ve Ždírci nad Doubravou mi propůjčila učebnu výtvarné výchovy, která disponuje velkým prostorem a možností libovolného uspořádání lavic, neméně důležité byly i dostatečně velké úložné prostory pro naše materiály a možnost využití interaktivní tabule. Byla mi také nabídnuta možnost používat veškeré pomůcky dostupné na této škole. Pro malbu, kresbu i tvorbu zátiší byly zvoleny klasické temperové, akrylové či vodové barvy, které jsou nezávadné a dají se používat i při práci s dětmi. Dále jsme využili uhel, obyčejné tužky, tuž, odstřížky látek, korek, knoflíky, výstřížky z novin, drátky a další. Žáci tvořili na standardní formát čtvrtek A3, ale také na balicí papír podobného formátu, zabývali se také prostorovými díly z odpadového

materiálu, čímž došlo k propojení předmětu výtvarné výchovy s průřezovým tématem environmentální výchova.

1.4 Specifikace třídy

Byli vybráni žáci pátých tříd Základní a mateřské školy ve Ždírci nad Doubravou, ve věku 11 – 12 let, jejichž nadání i mentální způsobilost odpovídá tématice a náročnosti této výtvarné řady. Nároky kladené na žáky korespondovaly s rámcovým vzdělávacím programem pro 5. třídy základních škol a ŠVP Základní a Mateřské školy ve Ždírci nad Doubravou. Náměty činností byly voleny s přihlédnutím Uždilově teorii, vycházející z psychologie tak, aby byl poskytnut dostatečný prostor jednotlivcům. Jaromír Uždil rozdělil žáky na dva typy: extrovertní a introvertní. Kdy extrovertní typ upřednostňuje kresbu a modelování před malbou. Objekt se snaží ztvárnit realisticky a rozumově jej analyzovat. S tímto typem se setkáváme častěji u chlapců. Naopak introvertní jedinci tvoří na základě prožitku, více zapojují svou fantazii, inklinují k barevnému projevu. S tímto typem se setkáváme spíše u dívek.⁷⁷

Skupina patnácti žáků byla ve vyrovnaném poměru osmi dívek a sedmi chlapců. Tento malý počet byl dán tím, že se na této škole žáci mohou dle vlastní volby orientovat na výtvarnou či hudební výchovu. Výhodou jejich specializace bylo, že oproti jiným jsou jejich vlohy a cit pro výtvarnou tvorbu ovlivněny i jejich zájmem. Důležité je i to, že u této specializace je poskytnut dostatek prostoru pro realizaci právě takovýchto dlouhodobějších prací. Žáci byli nápadití, tvořiví, samostatní, problém jim nečinila ani skupinová práce. Mezi jedince s dominantním postavením patřili dva chlapci, kteří zpočátku narušovali plynulý průběh lekcí, což se posléze změnilo se zvýšenými požadavky, jež souvisely se vzrůstajícími nároky na pozornost v dílčích částech výtvarné řady. Domnívám se, že chlapcům trvalo delší dobu se s tímto tématem ztotožnit. Následující hodiny však pracovali velmi svědomitě a svým chováním nenarušovali plynulý průběh. Základní a mateřská škola Ždírec nad Doubravou se vyznačuje zaměřením na výtvarnou výchovu s důrazem kladeným na prostorovou a netradiční tvorbu, žákům tudíž nečinilo problémy se na jednotlivé hodiny adaptovat.

⁷⁷Matysková, V. *Didaktika výtvarné výchovy pro učitelství 1. stupně ZŠ*. Brno: rektorát Masarykovy univerzity, 1990, 138 s.

1.5 První část výtvarné řady: Realistické ztvárnění skutečnosti

První část výtvarné řady byla složena ze dvou vyučovacích jednotek. První jednotka s časovou dotací 20 – 30 minut byla věnována seznámení s pojmem zátiší a stručnému nastínění jeho historického vývoje. Druhá jednotka byla zaměřená na praktické ztvárnění zátiší nazývaného xenie.

1.5.1 Charakteristika činnosti

První část výtvarné řady, měla časovou dotaci (stejně jako hodiny následující) dvě vyučovací hodiny. První jednotka byla zaměřena na celkové seznámení se s pojmem zátiší. Využita zde byla mnou zhotovená prezentace promítaná prostřednictvím interaktivní tabule. Další z použitých metod byl řízený rozhovor, který poskytl prostor pro zodpovězení všech dotazů. Žáci se také seznámili se stručným průběhem následujících projektů výtvarné výchovy. Důraz byl kladen na motivaci žáků, jež se vyznačovala častou změnou činností (prezentace, řízený rozhovor, ukázky děl atd.). Druhá se orientovala na aktivní výtvarnou činnost žáků navazující na téma hodiny.

1.5.2 Cíle činnosti

Cílem úvodní hodiny výtvarné řady bylo proniknutí do tajů zátiší se stručným nástinem jeho vývoje v konfrontaci s jednotlivými érami. Ukázky děl ucelovaly údaje žáků o tomto tématu. Hlavní cíl se poté orientoval na praktické ztvárnění viděné skutečnosti, což mělo za cíl poskytnout mi stručný přehled o kresebných schopnostech jednotlivých žáků.

1.5.3 Popis motivace, formulace úkolu a popis průběhu činnosti

Na úvodní seznámení plynule navázal řízený kruhový rozhovor, jenž byl cíleně zaměřen na zjištění informací o zátiší, které byly žákům doposud poskytnuty a se kterými mají možnost operovat. Otázky směřující k dětem byly následující: Co si představujete pod pojmem zátiší? Je možno za zátiší považovat i živé objekty? Musí stát zátiší samostatně, nebo může být i součástí jiného celku? Znáte nějaké autory, kteří se zátiším zabývali. Znáte nějaký obraz zátiší? Jaké máte zkušenosti s kresbou, či malbou zátiší? Žáci si aktivně sdělovali zkušenosti a názory, bohužel se mi dostalo poněkud strohých, leč možná i očekávaných odpovědí, jako například: Zátiší je váza. Zátiší je i hrnek s talířkem. Zátiší je jenom jeden obraz. Potěšila mne však znalost autora Van Gogha a jeho díla Slunečnice. (Otázky nebyly pokládány bezúčelně, nýbrž

mi měly v závěru všech lekcí dopomoci k sebehodnocení zvládnutí výtvarných řad a dosažení cílů). Následně jsme si objasnili termín zátiší společně s jeho mezníky v historickém vývoji. Po zjištění nepřeborného množství způsobů pohledů, zpracování i stylů jakých je nám prostřednictvím zátiší nabízeno, byli žáci velice motivovaní. V této hodině nám k vytvoření jasnější představy o tomto pojmu, pomáhaly mnou zhotovené prezentace, jež obsahovaly obrazovou dokumentaci děl se stručnými popisy, celkovým zhodnocením tvorby a dobovými prvky, na které jsme se v jednotlivých hodinách zaměřili.

V první praktické části jsme se orientovali na počátky zátiší jako takového, neřkuli na předchůdce zátiší z období Starého Řecka. (viz teoretická část DP) Žákům byl objasněn výraz *xenie* i vše, co jest s reprodukcí tohoto díla spojeno. Jejich následujícím úkolem bylo co nejrealističtěji ztvárnit daný výjev. Předlohou se jim stala mísa s hroznovým vínem a džbánem, vše cíleně umístěno na jednoduché stoličce. K dispozici měli žáci uhlí a balicí papír formátu A3. Zvolené pomůcky se mi zdály být k uskutečnění této výtvarné řady velice vhodné, jelikož jsme se nezaměřili na kombinování barev, nýbrž na přesné vystihnutí a ztvárnění skutečnosti, postihnoutí tvarů, velikostí a zachycení správné perspektivy.

Pro lepší představu o realistickém ztvárnění jsem žákům připravila obraz, na kterém byla za pomoci uhlu nakreslena jablka. Tímto dílem jsem se je snažila upozornit na případné chyby, jichž se mohli dopustit. (Jedno z jablek bylo černě orámované, na druhém byl příliš markantní kontrast, třetí se jevilo velmi tmavé, až na čtvrtém bylo ukázáno, jak by realistické ztvárnění mělo, dle mého názoru, vypadat) (viz. obr. č. 1).

Děti byly upozorněny na dostatek času, ale i na to, že je třeba si své dílo přesně rozvrhnout, nastíněn jim byl také vhodný postup (z počátku si vše načrtnout, nerozkreslovat detaily, postupovat od celku k jednotlivým drobným prvkům atd.). Žáci se pustili do práce s chutí. Záměrně jsem jim do díla nevstupovala, jelikož jsem chtěla odhalit jejich schopnosti a zároveň zjistit, na jaké nedostatky se bude třeba v následujících hodinách zaměřit.

Jak jsem již naznačila, tato první část výtvarné řady dokonale odhalila jednotlivé schopnosti dětí, jejich výtvarný cit pro skutečnost a schopnost pohrát si s celkovou kompozicí a tvary.

V závěru hodiny byl žákům poskytnut prostor pro sebehodnocení. Všichni se mohli ke svému dílu vyjádřit, sdělit si své pocity, vybrat to, co se jim na jejich práci

líbí i to, co by pozměnili. Děti jsem upozornila na některé z chyb, kterých se v průběhu dopustily, a naopak jsem vyzdvihla dílčí prvky jejich práce. Hodinu jsme společně zhodnotili jako povedenou a závěrem jsme se shodli, že činnost, jež se nám z počátku zdá být jednoduchá, může mít překvapivý závěr.

1.5.4 Reflexe

Žáky velmi zaujal řízený rozhovor, při kterém mohli bez obav vyslovit své dotazy, názory, zkušenosti, návrhy i domněnky. Velmi ochotně odpovídali na mé zvědavé otázky, velmi dobře spolupracovali mezi sebou. Někteří z žáků se zapojovali více, někteří z počátků méně. Postupem času se však jejich aktivita vyrovnala a nelze tedy říci, že by byl ve třídě někdo výlučně pasivní, či bez názoru. Rozhovor nenapomohl pouze k uvolněnější atmosféře, či ujasnění informací k tématu, avšak přispěl i mně samotné k získání přehledu o jistých nedostatcích týkajících se nejenom znalosti zátiší, ale i výtvarného umění a historie celkově. Děti si během projektu alespoň z části osvojily určité poznatky z historie výtvarného umění.

V praktické části žáci tvořili s odhodláním, ne však všichni dokázali přesně zachytit tento obraz. Mnohým unikala již zmíněná perspektiva, domnívám se, že její nepřesné zachycení bylo způsobeno nedostatečnými zkušenostmi, jelikož se v předchozích letech setkali se ztvárňováním skutečnosti pouze okrajově. Či lze tento jev u některých přisuzovat možným rezidiím z popisného realismu, jež předcházely následnému realismu vizuálnímu (typologie C. Burt). Jiní měli problém se správným umístěním objektu na papír, toto se projevovalo umístěním celé kompozice ke spodnímu okraji výkresu, což mělo za následek volné prostory v jeho horní části. Opět bych se zde odkazovala k nedostatku zkušeností v tvorbě. Četným problémem se stala taktéž kompozice světelná společně s kontrastními liniemi jednotlivých elementů. Zde se lze domnívat, že hlavní příčinu můžeme nacházet v období potlačení, jež se více či méně týká aktuálního věku dětí (typologie C. Burt) (viz. obr. č. 2, 3).

Většina žáků však dokonale zachytila viděnou skutečnost, dokázali se vypořádat s hrou světla a stínů a společně s množstvím vlastní kreativity vytvořili dílo, jež samo vypovídalo o jejich schopnostech. (viz. obr. č. 4, 5).

1.6 Druhá část výtvarného projektu: Klasické zátiší 18. století.

Druhá část výtvarného projektu se opět skládala ze dvou vyučovacích jednotek. První jednotka měla časovou dotaci 20 - 30 minut a plynně navazovala na jednotku předešlou, jež se taktéž věnovala dějinám a vývoji fenoménu zátiší.

Druhá jednotka byla svou realizací orientována na praktické ztvárnění zátiší, jimž se v osmnáctém století proslavila francouzská malířka Anne Vallayer-Costerová. Časová dotace činila 60 - 70 minut.

1.6.1 Charakteristika činnosti

Úvodní vyučovací jednotka byla zaměřena na motivaci, k čemuž přispěla promítnutá obrazová prezentace, která byla doplněna komentářem k jednotlivým dílům. Prezentace vedla žáky k promyšlení návrhů jejich následné tvorby a napomohla jim k porozumění a pochopení děl, na něž jsme se v části druhé zaměřili. Děti se tak seznámily s dobou, charakterem a záměrem tvorby, ale i s jednotlivými díly, zejména již zmiňované autorky Anne Vallayer-Costerové. Činnosti byly opět záměrně voleny tak, aby žáky zaujaly a zároveň udržely jejich pozornost (prohlížení obrazových materiálů, prezentace v PowerPointu, řízený rozhovor, zapojení hmatu a čichu a příprava pomůcek na následující vyučovací jednotku).

Druhá vyučovací jednotka byla orientována na aktivní výtvarnou činnost, konkrétně se jednalo o ztvárnění zátiší typického pro osmnácté století s přihlédnutím k uzpůsobení náročnosti, jež byla odvozena od zvládnutí (v některých případech nezvládnutí) technik z hodiny předešlé.

1.6.2 Cíle činnosti

Cílem činnosti první vyučovací jednotky druhé části výtvarného projektu byla motivace žáků pro následující práci v druhé jednotce praktické části projektu. Dalším důležitým cílem byla explikace zátiší osmnáctého století. Mezi cíle hodiny patří i seznámení se s autorkou Anne Vallayer-Costerovou, čímž jsem opět alespoň částečně přispěla k rozšíření znalostí žáků z dějin výtvarného umění. Díla této autorky mohly děti následně vnímat jako dobrý inspirační zdroj pro jejich tvorbu. Jelikož jsem do kompozice druhé praktické části, díky inspiraci právě této autorky, zahrнула taktéž zeleninu, maso a láhev (pro žáky se jednalo o láhev vody), jedním z dalších cílů se stalo i téma zdravé výživy a životosprávy celkově, čímž jsem do hodiny výtvarné výchovy zařadila i průřezové téma z environmentální výchovy.

Mezi hlavní cíle praktické části bylo opět zařazeno zvládnutí tvarových a prostorových proporcí vyobrazovaných předmětů v kombinaci se schopností mísení realistických odstínů barev. (Prostorové rozvržení následně vypovídá o prostorové inteligenci žáků). V této části jsme pokračovali v rozšiřování cílů týkajících se zvládnutí projekce hry světla a stínu. Závěr hodiny byl zaměřen na cíl, se kterým jsme se již setkali, a nadále setkávat budeme, tudíž na schopnost komunikace, sebehodnocení, respektování názoru druhých a vyjádření názoru vlastního, čili sociální kompetence.

1.6.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

Druhá část výtvarného projektu byla zaměřena na neformální kompozici, která (jak již její samotný název naznačuje) budí dojem náhodně zachyceného okamžiku. Opak je však pravdou, jedná se o velmi propracovaná díla, která jsou sestavována s určitým záměrem (zaujmout, šokovat, navnadit, a tak dále). Každý předmět je velice promyšleně umístěn tak, aby kompozice vzbuzovala celistvý dojem, jenž však nepůsobí uměle (viz. obr. č. 8.). V úvodu hodiny byla žákům opět promítnuta obrazová prezentace, která byla doplněna komentářem k jednotlivým dílům. Děti byly obeznámeny s dobou, záměrem tvorby, ale i s jednotlivými díly zejména již zmiňované autorky Anne Vallayer-Costerové. Žáci byli barevnými a zajímavými kompozicemi dostatečně motivováni, proto jsme se opět všichni sešli na koberci a za pomoci řízeného rozhovoru si sdělovali své názory, nápady, dojmy, připomínky, nebo dotazy. V řízeném rozhovoru jsem kladla otázky: Co si představujete při vyslovení termínu neformální kompozice? Co podle vás znamená slovo neformální? Myslíte si, že promítnuté kompozice byly sestaveny náhodně? Nebo mají nějaký záměr? Po krátkém rozhovoru následovala prohlídka několika dalších děl známých autorů, jež se zabývali taktéž touto tematikou, čím jsme se pozvolna přesunuli k jednotlivým zobrazovaným skutečnostem, konkrétně tedy k ovoci, zelenině, masu a celkově k potravinám. Následoval další rozhovor zaměřený na tematiku zdravé výživy. Kladeny byly otázky: Jíte zdravě? Co je podle vás zdravé a co nezdravé? Myslíte si, že nám nezdravá strava může ublížit? Jestli ano, tak jak? A naopak, může nám být strava zdravá ku prospěchu? Čím konkrétně? Vyjmenujte alespoň deset zdravých a deset nezdravých potravin. Jelikož jsem do hodiny přinesla košík se zdravou stravou, měli žáci možnost si jednotlivé kusy potravin vzít do ruky, poznat jejich strukturu a tím zapojit jiné než zrakové smysly.

V další fázi hodiny se žáci vrátili na svá místa a byla jim představena kompozice, kterou měli za úkol ztvárnit. Pro předlohu jsem se nechala inspirovat u autorky Anne Vallayer-Costerové. Žákům byl zadán úkol spočívající v namalování lahve vína (vody), listů zeleného salátu, mrkve a dominanty díla, rozkrojeného uzeného masa probodnutého nožem. (obr. 9. s.) Kombinace těchto jednotlivých prvků nebyla zvolena náhodně, nýbrž z důvodu své různorodé barevnosti, tvarové a materiální odlišnosti. Děti si musely poradit s odlesky světla na lahvi, se zpracováním jednotlivých lístků salátu a realistického ztvárnění uzeného masa. Byly na ně tedy kladeny nemalé nároky.

Osmnácté století je považováno za jakýsi zlatý věk zátiší a to převážně ve Francii. Umělci této doby čerpali inspiraci zejména z přírody a z její nezaměnitelné škály barev. Proto jsem se pro naši práci rozhodla zvolit temperové či akrylové barvy, které nám nabízejí nepřehledné množství barevných kombinací a formát čtvrtky A3.

Žákům byly opět pouze naznačeny možnosti postupů (rozvrhnutí si díla za pomoci žluté temperové, či akrylové barvy, mísení barev, opětovné připomenutí postupování od celku k jednotlivým detailům a podobně). Pokud nastal jakýkoliv problém, obraceli se ke mně, já jsem se jim snažila vyhovět a poradit. V závěru, po úklidu veškerých pomůcek, jsme se opět sešli společně na koberci a rozebírali jednotlivá díla, hodnotili silná a slabá místa hodiny a třídili si získané informace.

1.6.4 Reflexe

V první části vyučovací hodiny žáky zaujala barvitá prezentace, při které se také dozvěděli mnoho nových a zajímavých informací z historie, ale i o konkrétních autorech. S velkým zájmem si prohlíželi připravené obrázky děl jednotlivých umělců, jež se zabývali taktéž neformální kompozicí. Velkého úspěchu se dočkal řízený rozhovor, který byl zaměřen na neformální kompozici. Musím podotknout, že děti mají opravdu velkou fantazii a pod slovem neformální, či slovním spojení neformální kompozice, si dokáží představit takřka cokoli, jako příklad uvedu: beztvaré, neupravené, nehezké, nepřipravené atd. Žáci opět ochotně spolupracovali, odpovídali na otázky, doplňovali se navzájem, poskytovali si dostatek prostoru pro své vlastní názory. Do diskuze se zapojili bez výjimek všichni.

Debata zaměřená na zdravou výživu měla poměrně překvapivý závěr. Většina žáků byla dostatečně informována o tomto pojmu. Všichni věděli, jaká úskalí s sebou přináší nedodržování zásad zdravé výživy (obezita, onemocnění kardiovaskulárního

systemu, cukrovka, potíže s klouby, nezdravá pleť atd.), ale většina z nich se hájila složitostí a cenovou nákladností jednotlivých zdravých pokrmů. Když jsem se jim snažila oponovat a vysvětlit možná východiska a možnosti zdravého stravování, usnesli jsme se na tom, že nezdravé stravování dnešní mládeže a společnosti celkově je zapříčiněno množstvím polotovarů, jež jsou snadné na přípravu, ale hlavně vysokou rozšířeností tzv. fastfoodů, které jsou jistou alternativou stravování a své oblíby dosáhly zejména u dospívajících a staly se tak jakýmsi trendem.

Oblibě se těšila zejména následující část, kdy měly děti pouze po hmatu a čichu se zavázanýma očima poznávat jednotlivé kousky ovoce a zeleniny a následně se pokusit slovy vyjádřit jakou mají strukturu a tvar. Žáci ovoce bez problému poznali, obtížnější pro ně byl však popis samotný. V tomto problému příkládám váhu malé slovní zásobě.

V uchopení praktické části mne všichni velice mile překvapili. Oproti předešlé hodině se zdárně vypořádali s umístěním celé kompozice na plochu. Na jimi ztvárněné lahvi byla viditelná hra světla a stínů. V díle nebyly patrné tvrdé přechody mezi jednotlivými prvky, čímž žáci utvořili obraz, který působil celistvým a propracovaným dojmem. Tímto se mi dostalo zpětné vazby v podobě uvědomělé a správné tvorby žáků. Avšak i v této hodině jsme se potýkali s problémem týkajícím se uzeného masa, kde jedincům činilo potíže zejména kombinování barev, které následně vedlo nerealistickému ztvárnění objektu (viz. obr. č. 9). Později jsem zjistila, že děti nebyly vedeny ke kombinování barev a byly tak odkázány pouze na barvy základní. Rozhodla jsem se tedy do hodiny zařadit vsuvku v podobě prezentace různých způsobů dosažení barevných nuancí. Tento dodatek se projevil, jako velmi účelný zejména v následujících hodinách výtvarné řady (viz. obr. č. 10, 11).

Druhou část výtvarného projektu bych hodnotila jako zdařilou. Žáci si sami chválili přínosné diskuze, kdy je v potaz brán každý z jejich názorů a prezentace, díky nimž se postupně mění jejich pohled na zátiší a výtvarné umění jako takové. Velmi kladně hodnotili nově ucelený obraz o kombinování barev.

1.7 Třetí část výtvarného projektu: Marnost nad marnost

Třetí část výtvarného projektu byla složena ze dvou vyučovacích jednotek. První jednotka měla časovou dotaci 20 – 30 minut a opět plynně navazovala na dvě jednotky předchozí. Druhá jednotka s časovou dotací 60 - 70 minut, byla zaměřena na praktické ztvárnění zátiší marnosti, kterým se proslavil zejména holandský malíř Harmen Steenwick. Tento typ zátiší se snaží upozornit zejména na pomíjivost života a lidského bytí.

1.7.1 Charakteristika činnosti

Úvodní vyučovací jednotka byla motivačně zaměřena, k čemuž přispěla opětovně promítnutá obrazová prezentace s komentářem. Děti se tak seznámily se záměrem tvorby a s jednotlivými díly autora Harmena Steenwicka. Po předešlých zkušenostech jsem se rozhodla do hodiny zařadit i extempore v podobě ujasnění představ o tom, ze kterých geometrických tvarů vycházejí objekty jako například jablko (kruh- koule), láhev (válec), šálek (válec), stůl (krychle) a podobně (viz obr. č. 12). Činnosti byly opětovně záměrně voleny tak, aby žáky zaujaly a zároveň udržely jejich pozornost (prohlížení obrazových materiálů, prezentace v PowerPointu, řízený rozhovor, zapojení hmatu příprava pomůcek na následující vyučovací jednotku).

Druhá vyučovací jednotka byla zaměřena na aktivní výtvarnou činnost, konkrétně na ztvárnění zátiší marnosti. V neposlední řadě byl žákům poskytnut prostor pro promyšlení ztvárnění a zachycení kýžených objektů.

1.7.2 Cíle činnosti

Cílem první vyučovací jednotky třetí části výtvarného projektu bylo seznámení s typem tohoto zátiší a vysvětlení jeho podstaty. Dalším cílem bylo pochopení podstaty sestavené kompozice. Jelikož každý předmět, který měli žáci následně ztvárnit, měl svůj vlastní význam (například přesýpací hodiny, které nám měří zbývající čas života, mušle, jež v sobě mohou skrývat perly, představovaly bohatství hmotné, které může být toliko pomíjivé ve srovnání s bohatstvím, jež nám přináší vzdělání a moudrost, v zastoupení knih, či hlavní dominanta díla – lebka, jež je právě tak typická pro zátiší marnosti) (viz. obr. č. 13, 14). Důležitým cílem byla taktéž schopnost dětí zkonstruovat a tvarově přesně vystihnout jednotlivé předměty, tato způsobilost je podmíněna umem vizuální projekce geometrického tělesa do konkrétního objektu, což následně napomáhá řešení konstrukčních záležitostí.

Hlavním cílem druhé části, stejně jako u předešlých jednotek, byl rozvoj tvůrčí činnosti žáků s opětovným zaměřením se na postihnutí tvarů, světla a stínu, rozvržení kompozice, barevných kombinací. Do závěru hodiny byl zařazen cíl sociálních kompetencí, prostřednictvím společného zhodnocení (rozvoj schopnosti komunikace, sebehodnocení, respektování názoru druhých a objektivního vyjádření názoru vlastního na díla ostatní).

1.7.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

První jednotka třetí části výtvarného projektu byla realizována týden po ukončení předešlé výtvarné řady. Námět byl odvozen v návaznosti na historický vývoj fenoménu zátiší s ohledem na jeho významné mezníky. Průběh jednotky měl podobný vývoj jako hodiny předešlé s přihlédnutím na proměny, jež si utvářeli sami žáci (klima třídy, zájem žáků, schopnosti a potřeby žáků atd.).

V úvodní části proběhlo seznámení žáků s typem tohoto zátiší za pomoci interaktivní tabule a prezentace, která ještě více prohlubovala a upevňovala poznatky z předchozích hodin. Děti měly možnost proniknout do tajů zátiší nazývaného vanitas, čili zátiší marnosti.

Po průvodní prezentaci tradičně následoval kruhový rozhovor k tématu. Kladeny byly otázky: Jak byste popsali výraz marnosti? Cítíte se někdy tak, že je vše marné? Jestli ano, jak se těmito pocity vypořádáte? Proč si myslíte, že autoři tvořili právě zátiší s tematikou marnosti? Jaké další solitéry byste přidali do kompozice tohoto typu zátiší? Naleznete v nich symbol, jímž by se mohly vyznačovat? Do diskuze se zapojili všichni, více aktivity jsem zaznamenala u chlapců. Přisuzovala bych to přítomnosti modelu lidské lebky. Po krátké, leč hodnotné diskuzi, přišlo na řadu prohlížení obrazového materiálu děl s touto tematikou, díky kterým se žáci seznámili i se zátiším doplněným o lebku zvířecí a další symboly.

Volně jsme navázali na rozvoj hmatového smyslu společně se schopností vyjádření pocitů z předmětu bez jeho zpětné vizuální vazby. Žáci měli zavázané oči a postupně si osahali různé předměty. Následně popisovali pocity, které při hmatovém vnímání prožívají, jak na ně daný předmět působí, jaké emoce v nich zanechává. Dále se snažili charakterizovat tvary i to, jakou barevnost mohou předměty mít. Zde se opět projevila míra fantazie dětí. Mnohé z nich dokázaly jednotlivé solitéry popsat opravdu barvitě, jiné se spokojily s poněkud strohou deskripcí. Dle mého úsudku se jednalo o rozličnou slovní zásobu jednotlivců. Po ukončení motivační a poučné části

hodiny obdrželi žáci úkol, při jehož plnění se museli vypořádat s tvarovými odlišnostmi jednotlivých prvků. Významné bylo výtvarné ztvárnění materiálů daných předmětů, jakožto drapérie, která vyžaduje již určitou zručnost a cit při práci s barvami a štětcem.

Doporučené byly následující pomůcky: štětce, akrylové a temperové barvy, remakolové barvy a dláta různých velikostí a tvarů. (Dláta nebyla nevyužita, jelikož nikdo neměl s těmito pomůckami doposud větší zkušenosti). Formát čtvrtky byl zvolen A3. Žáky jsem opět nechala pracovat samostatně s doporučením využití předchozích hmatových vjemů a rozvržení jednotlivých komponentů dle jejich geometrického tvaru. V závěru proběhlo společné zhodnocení, vybrání děl, jež svým ztvárněním nejvíce vystihovala danou skutečnost. Dále bylo poukázáno na jednotlivé prvky výkresů, které by se nám na první pohled mohly zdát méně zdařilé, a však i v nich jsme dokázali nalézt části, které nás zaujaly.

1.7.4 Reflexe

Velmi pozitivně bych hodnotila prezentaci doplněnou obrazovým materiálem. Díky následnému řízenému rozhovoru, jsem se dozvěděla opět něco více o profilech jednotlivých žáků, jejichž projev (jak řečnický tak výtvarný) se stával s postupem času více uvolněným. Děti dokázaly již mnohem barvitěji popisovat předměty, které poznávaly po hmatu. Při této činnosti se více oprostily od okolních vlivů, své pocity a názory sdělovaly bez ostychu. Největší emocionální a vjemový zážitek vyvolala v žácích lebka. Mnozí z nich popisovali vjemy, jakožto strach, beznaděj, ale také odpor a nechutenství. Když měli za úkol charakterizovat barvu, která se jím s tímto předmětem vybavila, nejčastější odpovědí byla temně rudá a bílá. Kontakt prostřednictvím hmatu neměl pouze účel citový, nýbrž se měl postarat o usnadnění praktického ztvárnění tohoto solitéru v druhé jednotce.

Žáci byli velmi dobře namotivovaní a do díla se pustili s velkým odhodláním (viz. obr. č. 15). Barevné ztvárnění bylo realistické, kompoziční ukotvení jim také němčino větších problémů. Jisté nedostatky se týkaly proporcí lebky. Tento problém jsem očekávala, jelikož samotný tvar skeletu a jeho přenesené zobrazení není lehkým úkolem (viz obr. č. 16, 17). Avšak domnívám se, že předešlý hmatový a emociální vjem u žáků kladně podpořil celkový vzhled díla (viz. obr. č. 18, 19).

Z této výuky jsem si odnášela velmi dobrý pocit. Děti mne upozornily na to, že po té, co se mohly s předmětem takto důkladně seznámit a vstřebat jej vnitřně, byla pro ně malba mnohem snazší.

1.8 Čtvrtá část výtvarné řady: Zátíší jako portrét

Čtvrtá část výtvarné řady se skládala, stejně jako části předchozí, ze dvou vyučovacích jednotek. S částmi předchozími se shodovalo také časové rozvržení čtvrté výtvarné řady. V rámci tématu: *zátíší: Zátíší jako portrét*, tvořili žáci prostorový portrét z ovoce a zeleniny.

1.8.1 Charakteristika

Základní charakteristika činností této výtvarné řady je totožná se dvěma předcházejícími částmi. Úvodní hodina měla zejména motivační a průpravný charakter pro následující aktivní výtvarnou činnost s doplněním o stručný historický přehled doby, na niž byly tyto jednotky zaměřeny. Z oblasti dějin umění se žáci seznámili například s tvorbou Guiseppe Arcimbolda, jehož netradiční pojetí portrétu se stalo hlavním námětem pro obsah druhé jednotky. Také v této části výtvarného projektu byl kladen důraz na střídání činností žáků z důvodu udržení jejich pozornosti.

1.8.2 Cíle činnosti

Úvodní vyučovací hodina si kladla za cíl především žáky motivovat a připravit je pro následující výtvarnou činnost. Dalším z cílů bylo rozšíření jejich znalostí z oblasti světového umění prostřednictvím tvorby Guiseppe Arcimbolda. Hlavním cílem druhé vyučovací jednotky byl rozvoj prostorové inteligence žáků a následná schopnost přetransformovat dílo prostorové na dílo plošné. Dalším cílem byl rozvoj sociálních kompetencí žáků.

1.8.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

Námětem předposlední části výtvarné řady byla díla Guiseppe Arcimbolda. Žáci byli seznámeni s touto tematikou poměrně netradičním způsobem. Byla jim předložena maska obličeje, která byla zhotovena z právě již zmiňovaného ovoce a zeleniny. Děti měly za úkol popsat slovy, co jim objekt připomíná, jaké dojmy na nich zanechal, zda vidí v díle pouze potraviny, či něco jiného. Zprvu jsem se setkala s názory typu obložená mísa, nebo hostina. Po té, co byli žáci upozorněni, ať nepozorují pouze dílčí části, ale na dílo pohlížejí jako na celek, spatřovali právě zmíněný portrét. V hodině nesměla chybět obrazová prezentace, ve které byly opět objasněny zákonitosti a charakteristické znaky nejenom autorových děl, ale také doby, ve které tvořil. Žáci byli nadšeni, když zjistili, že i portrét lze v tomto případě považovat za jistý druh zátíší. Dále jsme pokračovali dialogem vedeným na téma: Jaké další věci by se daly použít

při komponování portrétu? Musejí to být pouze potraviny? Co vše krom portrétu by se dalo pečlivým seskupením ovoce a zeleniny vytvořit? Už jste někdy pracovali ve výtvarné výchově s ovocem či zeleninou? Víte jak se říká lidem, kteří se živí pouze neživočišnými produkty? Hrozí jim nějaká zdravotní rizika? Pokud ano, jaká? Jak by měla vypadat vyvážená strava? Poslední otázky vedly opět k tématu zdravé výživy a zdravého životního stylu. Druhá jednotka byla rozdělena dvě dílčí části. V části první měli žáci za úkol ve dvojicích utvořit vhodným spojením připravených surovin taktéž prostorový portrét. Nápomocné jim byly jednotlivé druhy ovoce a zeleniny. V druhé části měli svá prostorová díla přenést za pomoci štětců, dlát, temperových, či akrylových barev na čtvrtku formátu A3. V této jednotce byl kladen zvýšený důraz na hygienu, bezpečnost a udržování pořádku ve třídě. Žáci měli možnost se s jakýmkoli problémem obrátit na vyučujícího.

1.8.4 Reflexe

Žáci se, těšili na prezentaci, kterou obsahovala první z jednotek. Zajímalo je nový, netradiční způsob ztvárnění zátiší. Zprvu byli poněkud zaskočení předloženým ovocně-zeleninovým portrétem, ale po zhlédnutí připravené prezentace a obrazového materiálu se aktivně zapojovali do následné diskuze. Na první pohled byly patrné odlišné názory dívek a chlapců. Dívky své představy orientovaly spíše na květinové motivy. Chlapci měli realističtější pohled a portrét by, dle jejich výpovědí, sestavovali i z odpadového materiálu, kovu, sladkostí a dalších. Dále byl žákům poskytnut prostor pro vyjádření svého názoru k tématu zdravé, nebo naopak nezdravé výživy. Sic se může zdát, že se toto téma již opakuje a tudíž nelze narazit na nové důležité věci. Avšak domnívám se, že diskuze k tématu zdravé, či nezdravé výživy jsou velmi přínosné hlavně pro dívky ve věku od 12 let, kdy díky patřičnému seznámení se s možnými riziky plynoucími z nedodržování pravidel správné výživy, lze předejít mnohým nepříjemnostem (poruchy příjmu potravy).

V první části druhé vyučovací jednotky měli žáci za úkol vytvořit vlastní portrét. K dispozici měli velké množství ovoce a zeleniny. Žáci mezi sebou velice dobře spolupracovali, doplňovali se a hledali kompromisy. Mnohá díla dopadla nad má očekávání. Portréty byly propracovány se zřetelným smyslem pro detail (viz. obr. č. 20 - 23). Dívky tvořily jemně, a pečlivě, více se zaměřily na jednotlivé prvky a detaily než na celek. Oproti tomu chlapci se nebáli experimentovat, sic jejich díla nebyla tolik pečlivá, celkový obraz působil uceleně a nápaditě.

V části druhé měli žáci svá prostorová díla převést na papír. Opět bylo možno spatřovat rozdíly mezi tvorbou dívek a chlapců. Dívky setrvaly v přesné čisté práci, propracovávaly kašdický detail. Obrazy byly precizní, leč mnohdy poněkud umělé. Chlapci sice neodvedli tak čistou práci, ale nebáli se experimentovat s barvami, což bylo ku prospěchu celkového obrazu díla (viz. obr. č. 24, 25). Všechny děti se zapojily jak do tvorby prostorové, tak do malby.

Tato řada vedla opět ke splnění cílů první i druhé vyučovací jednotky. Žáci byli mile překvapeni, co dokázali vytvořit z potravin. Tentokrát jsme nemohli vybírat nejpovedenější díla, jelikož každá práce byla originál.

1.9 Pátá část výtvarné řady: Nová perspektiva

Pátá část měla stejné složení jako části předešlé. Výtvarná řada obsahovala opět dvě jednotky, jejichž časové dotace byly totožné s hodinami předešlými. První z jednotek měla motivační a informační charakter. Její poučný obsah byl zaměřen na syntetický kubismus. Druhá jednotka se zabývá praktickým ztvárněním parafrází děl P. Picassa. Byl zde kladen důraz na důležitost třídění odpadového materiálu.

1.9.1 Charakteristika

Úvodní hodina páté části výtvarné řady měla motivační a průpravný charakter, který byl doplněn o stručný historický přehled doby, na niž byly jednotky zaměřeny. Z oblasti dějin umění se žáci seznámili s díly Pabla Picassa, který se mimo jiné proslavil kolážemi zátíší z odpadového materiálu. V této části byl kladen důraz na střídání činností žáků.

1.9.2 Cíle činnosti

Jedním z hlavních cílů první vyučovací jednotky, bylo seznámení žáků se syntetickým kubismem a obohacení jejich znalostí z této oblasti umění prostřednictvím tvorby Pabla Picassa. Dalším cílem byl výchovně-ekologický aspekt práce. Řízený rozhovor si kladl za cíl motivovat žáky k tvorbě následující. Cílem druhé vyučovací jednotky byl rozvoj kreativity žáků. V závěrečné části byl kladen důraz na cíl sociálních kompetencí.

1.9.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

Do poslední části výtvarné řady jsem zařadila důležité informace týkající se ochrany přírody. Rozhodla jsem se pro ztvárnění zátíší prostřednictvím kombinovaných technik. Konkrétně se jednalo o koláž z odpadového materiálu,

doplněnou o kresbu či malbu. Inspirací mi byla díla autorů Pabla Picassa, nebo Geoga Braquea. Výuku jsme opět zahájili seznámením se s životem a dílem Pabla Picassa. Ujasnili si jeho jednotlivá tvůrčí období a dále se zbývali směrem, jehož byl průkopníkem, čili kubismem. Tento směr děti velice zaujal. Bylo to pro ně něco netradičního, co popíralo jejich dosavadní práce, v nichž se snažily zejména o přesné postihnutí skutečnosti. My jsme se konkrétně zaměřili na takzvaný syntetický kubismus, který je typický právě kombinací kresby a malby společně s novinovými odštířky a jiným odpadovým materiálem. Od prezentace jsme se zvolna přenesli k řízenému rozhovoru na téma odpadového materiálu a jeho konfrontaci s životním prostředím. Rozhovor byl usměrňován otázkami: Co je to životní prostředí? Jaký je rozdíl mezi životem ve městě a na vesnici? Třídíte doma odpad? Proč je dobré odpad třídit? Co se následně děje s odpady vyvezenými na skládku? Je nutné vše hned vyhazovat? Nebo můžeme některé věci použít znovu? Jak se říká činnosti, při níž se z věcí starých vyrábí věci nové?

Předlohou tvorby druhé jednotky byl obraz P. Picassa: Sklenka a láhev Suze, ve kterém je, dle mého názoru, obsaženo vše, co je pro inspiraci třeba. Pracovali jsme opět s formátem čtvrtky A3, ale také s lepenkou, korkem, lepicími páskami, knoflíky, novinami, látkou, provázky, uzávěry z pet lahví, drátky, uhlem, rudkou, nebo s temperovými a akrylovými barvami. Žákům byl ponechán dostatečný prostor pro jejich fantazii a kreativitu. Mohli libovolně kombinovat materiály a techniky. Zvýšený důraz byl kladen na bezpečnost při práci s odpadovým materiálem.

1.9.4 Reflexe

Prezentace přinesla žákům spoustu nových informací. Děti měly již jistě podvědomí o P. Picassovi, nikoli však o době, ve které tvořil. Přítomnost odpadového materiálu společně s řízeným rozhovorem na toto téma žáky natolik motivovala, že velmi ochotně a aktivně odpovídali na všechny kladené dotazy. Společně si sdělovali své názory, nebáli se konfrontace se spolužáky. Do diskuze se zapojili bez výjimky všichni. Vysvětlili jsme si, proč je třídění odpadu důležité, co se děje s recyklovaným novinovým papírem a proč je recyklace významná. Ujasnili jsme si také údaje o barevném rozlišení kontejnerů na třídění odpadu.

K činnosti druhé jednotky přistupovali všichni žáci svědomitě. Kombinovali jednotlivé materiály, snažili se o co nejnápaditější díla. Soudím, že tato výtvarná řada poskytla prostor i žákům, kterým obvykle činila potíže lineární a světelná kompozice

společně s prostorovým členěním. Práce všechny velice bavila. Každý pojal vizuální podobu po svém. Někdo tvořil cíleně a s jistým záměrem vybíral ústřižky z novin orientované na tematiku, která korespondovala s intencí díla. Jiní byli schopni popustit více uzdu své fantazii a dali tak za vznik ryze abstraktním dílům. Někteří tuto práci pojali spíše jako reklamu určitým výrobkům (viz. obr. č. 26 - 28).

Domnívám se, že závěrečná hodina byla také hodinou s nejvíce uvolněnou atmosférou a byla tedy vhodně zvolena. Nehodnotili jsme pouze díla, která žáci vytvořili tuto lekci, ale společně jsme zhodnotili celou výtvarnou řadu. Zajímalo mne, co žákům přinesla, zda je bavila i to, co by případně změnili či udělali jiným způsobem. Velice mne potěšilo, když jsem se od žáků dozvěděla, že nečekali množství možností, které nám zátiší nabízí a co vše se pod tímto pojmem skrývá. Za nejvydařenější část z řad dětí určily čtvrtou hodinu, ve které jsme tvořili portréty, dále jim svým netradičním přístupem vyhovovala právě lekce poslední. Jako velice zajímavou, leč obtížnou část, jsme určili hodinu s tematikou marnosti. Další dvě části žáci označili jako hodiny přínosné, při kterých se naučili pracovat s prostorem, tvary a celkově utvořit realistickou kompozici s využitím hry světla a stínů. Zajímavé pro ně byly prezentace, jež je informovaly a ještě více přiblížily k tematice zátiší a jeho chronologickému vývoji.

Má poslední otázka zněla následovně: „Co si představíte pod pojmem zátiší?“ Odpovědi pro mne byly více než potěšující. Žáci doslova chrlili spoustu vlastních definic, názorů, pohledů, nebo postojů k tomuto tématu. Jako příklad uvedu konkrétní odpověď dvanáctileté žákyně: „ Jsou to vkusně sestavené věci, které byly sestaveny s nějakým autorovým cílem a záměrem a my si z nich vždycky odnášíme nějaký pocit, který autor chtěl, abychom měli.“ Dle mého názoru je výpověď dívky více než postačující a dotváří tím můj dobrý pocit z práce, která měla smysl a byla přínosem.

ZÁVĚR

Zátiší a jeho historie se na základních školách do výuky příliš nezařazuje, nebo pouze okrajově, což je, dle mého názoru, škoda. S možností nahlédnutí do historie poznáváme sami sebe a dostává se nám tak pochopení dějin, kterých jsme součástí. Proto jsem se snažila zátiší objasnit jak z pohledu historického, tak i z pohledu výtvarného, aby, díky vhledu do této problematiky, mohla vznikat další díla vytvořená žáky základních škol.

Ověřili jsme, že ve výuce zátiší a jeho následné ztvárnění nejsou zapotřebí žádné speciální pomůcky. Vyučující si tedy vystačí pouze s vlastní kreativitou a znalostí dějin v kombinaci se základním vybavením, které má on i žáci k dispozici (čtvrtky, papíry, temperové barvy, akrylové barvy, uhel, rudka, tuž, tužka, pastelky, pastely, odpadový materiál a další). Neopomenutelný je i předpoklad, že žáci mají alespoň částečnou představu o perspektivě, správném umístění kompozice, dokáží pracovat s barvami, tvarově správně zpracují dílčí části, a tak dále. K tomu všemu by je měl vyučující (s ohledem k jejich ontogenetickému vývoji) vést od prvních tříd. Čímž bychom se vyvarovali problémům, se kterými jsem se potýkala například já v praktické části diplomové práce.

K širšímu představení pojmu zátiší jsem se rozhodla použít výčet děl vybraných autorů, zakomponovat je do prezentací s nástinem historie a poukázat tak na některé zajímavosti a netradiční způsoby ztvárnění tak, aby prezentace zůstala pro žáky stále přitažlivou a motivovala je k tvůrčí činnosti. Zaměřila jsem se na kombinaci představení fenoménu zátiší a jeho samotné praktické zpracování prostřednictvím tradičního pojetí výtvarné řady. Snažila jsem se obměňovat různé techniky a metody. Praktické zpracování řady by mohlo plynule pokračovat intermediální tvorbou a být dovršeno 3D díly. Bohužel toto již přesahuje prostor mé diplomové práce.

Práce na toto téma mne i žáky velice obohacovala. Děti motivoval už jen fakt, že zjistily, jaké možnosti ztvárnění nám zátiší nabízí. Musím ale bohužel konstatovat, že na kvalitě dětských děl se podepsaly i nedostatky týkající se neúplného zvládnutí základních výtvarných technik a zpracování, jako je například míchání barev, hra světla stínu, nebo umístění objektu na plochu. I přes to bych svou praktickou část označila jako vydařenou, jelikož se mi alespoň z části podařilo odstranit některé z těchto nedostatků a věřím, že se pohled žáků na zátiší odebírá již jiným směrem, než byl ten předešlý.

Veškerá díla (společně s historickou osou) (viz. obr. č. 29, 30) byla vystavena v prostorách školy a spolužáci se jimi mohli inspirovat.

Na úplný závěr bych chtěla doporučit, aby se aplikace žánru zátíší ve výtvarné výchově neopomíjela, jelikož i toto, na první pohled ne příliš atraktivní téma, v sobě skrývá nepřehledné množství možností výtvarného zpracování. V historickém vývoji nalézáme období, jež mohou svými charakteristickými znaky, zpracováním či motivem oslovit i žáky základních škol.

Seznam použitých zdrojů

Publikace:

1. Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. Praha: SVOJKA a VAŠUT, 1996. 512 s. ISBN: 80-7180-167-4.
2. UŽDIL, J. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 336 s. ISBN: neuvedeno.
3. MATYSKOVÁ, V. *Didaktika výtvarné výchovy pro učitelství I. stupně ZŠ*. Brno: rektorát Masarykovy univerzity, 1990, 138 s. ISBN 80-210-0160-7.
4. ROESELLOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996, 242 s. ISBN 80-902267-1-X.
5. ROESELLOVÁ, V. *Řady a výtvarné projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997, 219 s. ISBN 80-902267-2-8.
6. STURGIS, A. *Jak rozumět obrazům: Malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, s.r.o, 2006, 272 S. ISBN 80-7209-786-5. 272
7. LAUDOVÁ, V. *Zátiší: Soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1983, 71 s. ISBN: neuvedeno.
8. BALEKA, J. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. 492 s. ISBN: 80-200-0609-5.
9. MATĚJÍČEK, A. *Dějiny umění v obrysech*. Praha: Melantrich, 1948, s. 518s. ISBN: neuvedeno
10. VIGUÉ, J. *Mistři světového malířství*. Praha: ReboProductions, 2008, 479 s. ISBN: 978-80-255-0075-0
11. GAWLIK, L. *Dějiny výtvarného umění I. díl: Od vzniku umění až na práh moderny*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2009, 202 s. ISBN: 978-80-7043-848-0
12. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. 94 s. ISBN: 978-80-7394-001-0.
13. BABYRÁDOVÁ, H. *Výtvarná dílna*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2005. 289 s. ISBN: 80-7254-705-4.
14. BURT, C. *Mental and scholastic tests*. London: Nakladatelství Staples, 1962, 468 s. ISBN: neuvedeno.
15. MATĚJÍČEK, A. *Cesty uměním*. Praha: Nakladatelství Odeon, 1984, 329 s. ISBN: neuvedeno.
16. PIJOAN, J., *Dějiny umění, 1-12*. Praha: Nakladatelství Euromedia – Balios2000, ISBN 80-7176-764-6

17. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Odeon, 1991. 558 S. ISBN 80-207-0416-7
18. ŠÍP, J. *Holandské malířství 17. století: V pražské národní galerii*. Praha: Odeon, 1976. 270 s. ISBN: neudáno.
19. SEIFERTOVÁ, H. *Georg Flegel: A kabinetní zátiší v Čechách v 17. a 18. století*. Praha: Národní galerie v Praze, 1979, 45 s. ISBN: neudáno

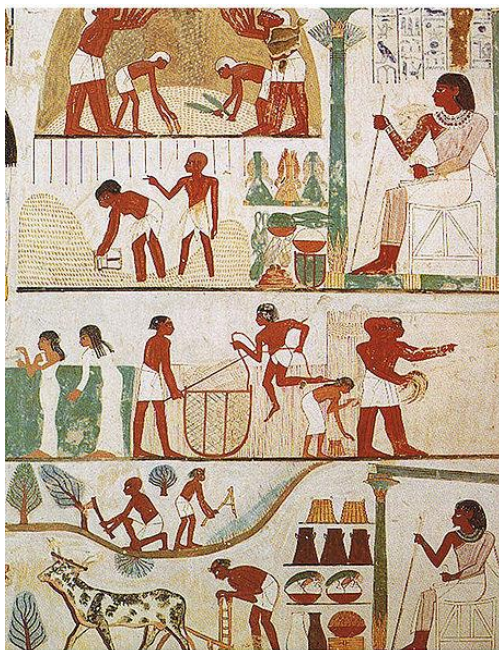
Internetové zdroje:

1. Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů [online]. 2011 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z : <http://rvp.cz/>
2. MCARDLE, T. Art isfun: Still life paintings and drawings. *Thaneeya LLC* [online]. c2008-2012 [cit. 2012-01-22]. Dostupné z: <http://www.art-is-fun.com/still-life-paintings.html#ixzz1rr1StMRq>
3. Arts&Entertainment: Definition of Still Life Art. *EHow: Discover the expert in you* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-01-22]. Dostupné z: http://www.ehow.com/facts_4965329_definition-still-life-art.html
4. BODDY-EVANS, M. Art Glossary: Still Life Painting. *About.com Guide* [online]. c2012 [cit. 2012-01-22]. Dostupné z: <http://painting.about.com/od/artglossarys/g/defstilllife.htm>
5. Zátíší. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, c2001 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://wikipedia.infostar.cz/s/st/still_life.html
6. ŠUSTA, M. Photo Hint 2: Fotografické zátíší. *FotoAparát.cz: Rádce fotografa* [online]. c1999-2009 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://www.fotoaparat.cz/article/10883/1>
7. Still life. In: *Ask* [online]. ©2012 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.ask.com/wiki/Still_life
8. GLENNOVÁ, M. Umělecké směry muzea a galerie. *Artmuseum* [online]. 1999-2012 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <http://artmuseum.cz/>
9. Anne Vallayer-Coster: Painter to the Court of Marie-Antoinette. *Yale: University press* [online]. c2011 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <http://yalepress.yale.edu/yupbooks/book.asp?isbn=9780300093292>
10. NICHOLS, F. W. Raphael Peale. *Find A Grave* [online]. c2005 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=10202165>
11. Zátíší (fotografie). In: *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, 2001 [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1ti%C5%A1%C3%AD_%28fotografie%29

Přílohy

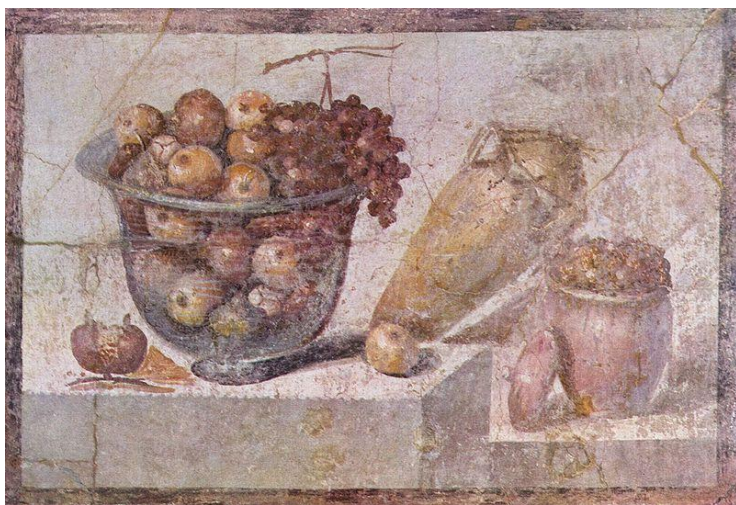
I. Obrazová příloha se vztahem k teoretické části

Obr. č. 1: Ukázka výzdoby egyptských hrobek

Zdroj: Tomb of Nakht. In: *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Tomb_of_Nakht_%282%29.jpg.

Obr. č. 2: Ukázka nástěnné malby zátiší z Pompejí

Zdroj: Pompejanischer Maler um 70 001. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Pompejanischer_Maler_um_70_001.jpg.

Obr. č. 3: Jacopo de'Barbari – Zátíší s koroptví s železnými rukavicemi

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Jacopo de' Barbari: Zátíší s koroptví a železnými rukavicemi. *Artmuseum: Umlélecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-03-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=2255

Obr. č. 4: Giuseppe Arcimboldo - Vertemnus

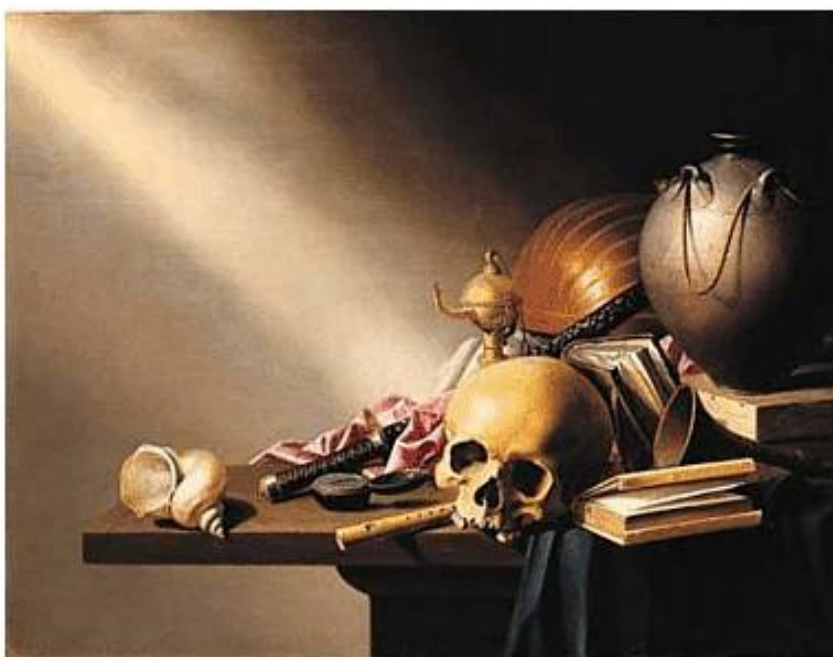
Zdroj: GLENNOVÁ, M. Giuseppe Arcimboldo: Vertemnus. *Artmuseum: Umlélecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=3726

Obr. č. 5: Pieter Claesz - Zátíší se sklenkou na víno a stříbrnou mísou

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Pieter Claesz: Zátíší se sklenkou na víno a stříbrnou mísou. *Artmuseum: Umlélecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=3726

Obr. č. 6: Harmen Steenwyck – Zátíší: alegorie marnosti lidského bytí.

Zdroj: Harmen Steenwyck (1612 - 1656): Vanitas Still Life Painting. *Arty factory* [online]. c2011 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://www.artyfactory.com/art_appreciation/still_life/steenwyck/harmen_steenwyck.htm

Obr. č. 7: Jan Jansz Van Den Uyl - Zátíší s cínovým džbánem

Zdroj: Jan Jansz. den Uyl Stillleben 1637. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, 2001 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Jan_Jansz._den_Uyl_Stillleben_1637.jpg

Obr. č. 8: Willem van Aelst – Zátíší s loveckou výbavou

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Willem van Aelst: Zátíší s loveckou výbavou. *Artmuseum: Umlélecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=1552

Obr. č. 9: Jan Davidsz. de Heem: Stůl s dezerty

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Jan Davidsz. de Heem: Stůl s dezerty. *Artmuseum: Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=335

Obr. č. 10: Abraham van Beyeren – Zátíší s rybami

Zdroj: Abraham Hendriksz. van Beyeren. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, 2001- [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Abraham_Hendriksz._van_Beyeren_001.jpg

Obr. č. 11: Caravaggiovo průlomové dílo: Koš ovoce

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Caravaggio: Koš ovoce. *Artmuseu: : Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2012 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=4169

Obr. č. 12: Fotografie z filmu o Caravaggiovi

Zdroj: BONI, A. Alessio Boni in una scena del film tv Caravaggio. In: *Movieplayer.it* [online]. c1999-2008 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.movieplayer.it/foto/alessio-boni-in-una-scena-del-film-tv-caravaggio_53709/

Obr. č. 13: Francisco de Zurbarán - *Agnus Dei*

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Francisco de Zurbarán: *Agnus Dei*. *Artmuseum: Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2011 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=4634

Obr. č. 14: Jean-Baptiste-Siméon Chardin - *Zátiší s mrtvým bažantem a loveckou brašnou*

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Jean-Baptiste-Siméon Chardin: *Zátiší s mrtvým bažantem a loveckou brašnou*. *Artmuseum: Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2011 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=5961

Obr. č. 15: Martin Johnson Heade - *Magnolie na červeném sametu*

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Martin Johnson Heade: Magnólie na červeném sametu. *Artmuseum: Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2011 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=1688

Obr. č. 16: Édouard Manet - *Mechová růže ve váze*

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Édouard Manet: Mechové růže ve váze. *Artmuseum: Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2011 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=6408

Obr. č. 17: Vincent van Gogh- Čtyři slunečnice

Zdroj: Vincent Willem van Gogh. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): WikimediaFoundation, 2001 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Vincent_Willem_van_Gogh_128.jpg

Obr. č. 18: Paul Cézanne - Jablka a pomeranče

Zdroj: GLENNOVÁ, M. Paul Cézanne: Jablka a pomeranče. *Artmuseu : Umělecké směry muzea a galerie* [online]. c1999-2011 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=4250

Obr. č. 19: Joseph Nicéphore Niépce - jeho druhá známá fotografie zátiží

Zdroj: Niepce table. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Niepce_table.jpg

Obr. č. 20: Hans op de Beeck - fotografie komentující nesmyslnost usilovné a dlouhé lopoty, konzumu a nadčasovost čekání

Zdroj: Archiv výstav: HANS OP DE BEECK JAN ROTHUIZEN ALBERT VAN WESTING FILM-STILL-LIFE. *Ateliér Josefa Sudka* [online]. c2012 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.sudek-atelier.cz/cz/archiv-vystav/film-still-life.html>

Obr. č. 21: Fotografické zátiší Laury Letinské

Zdroj: DSHEA. Chicago Photographers – Laura Letinsky: ChiDigressions: a blog. *Digressions* [online]. 2008 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://dsheaphoto.net/blog/?p=104>

Obr. č. 22: Zátiší s otevřeným oknem od Karen Hollingsworthové

Zdroj: HOWEY, P. M. Karen Hollingsworth. *The laurel od ASHEVILLE: The arts and culture of communities across rthe mountain* [online]. 2011 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://thelaurelofasheville.com/issues/2011/01/cover-artist-karen-hollingsworth>

I. Obrazová příloha se vztahem k praktické části

Obr. č. 1: Předložený náskres mého ne-realistického ztvárnění viděných objektů

Obr. č. 2, 3: Žáky nepřilíš zdařilé ztvárnění skutečnosti z první části výtvarné řady

Obr. č. 4, 5: Zdařilá díla žáků z první části výtvarné řady

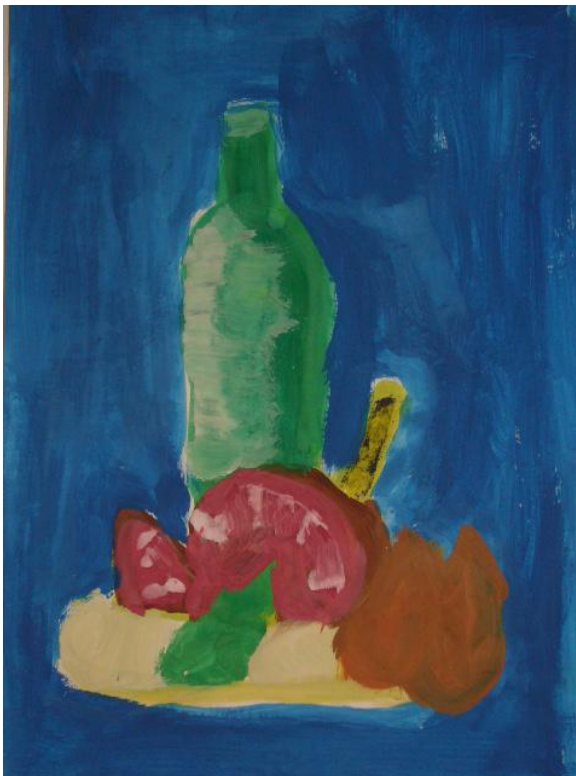
Obr. č. 8: Předložená kompozice k druhé části výtvarné řady

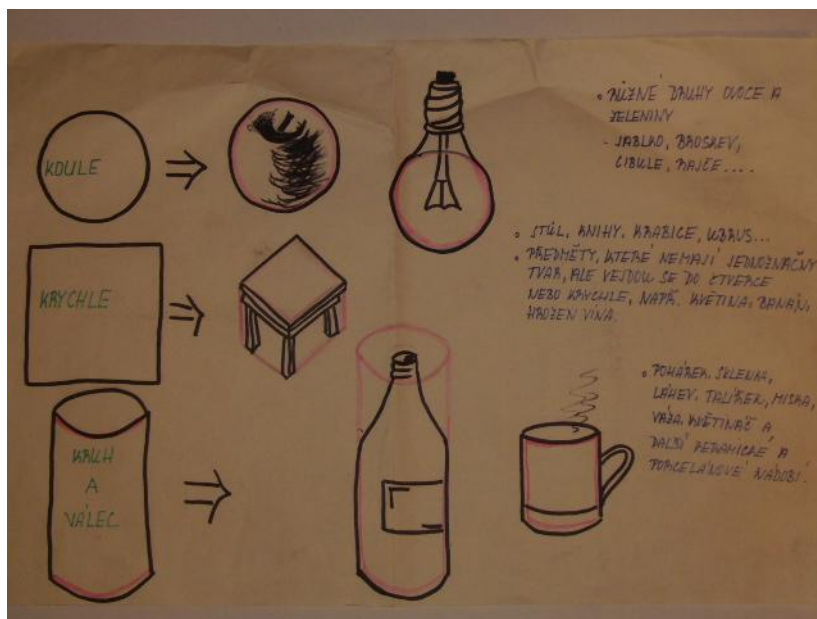
Obr. č. 9: Nepříliš zdařilé dílo z druhé části výtvarné řady

Obr. č. 10, 11: Zdařilá díla žáků z druhé části výtvarné řady

Obr. č. 12: Obraz ujasňující představy o výchozích geometrických tvarech jednotlivých objektů

Obr. č. 13, 14: Předložená kompozice ke třetí části výtvarné řady

Obr. č. 15: Žáci při práci na výtvarné řadě s názvem: Marnost nad marnost

Obr. č. 16, 17: Díla žáků ze třetí části výtvarné řady, kteří se potýkali s problémy nejen při ztvárnění lebky

Obr. č. 18, 19: Vydařená díla žáku z třetí části výtvarné řady

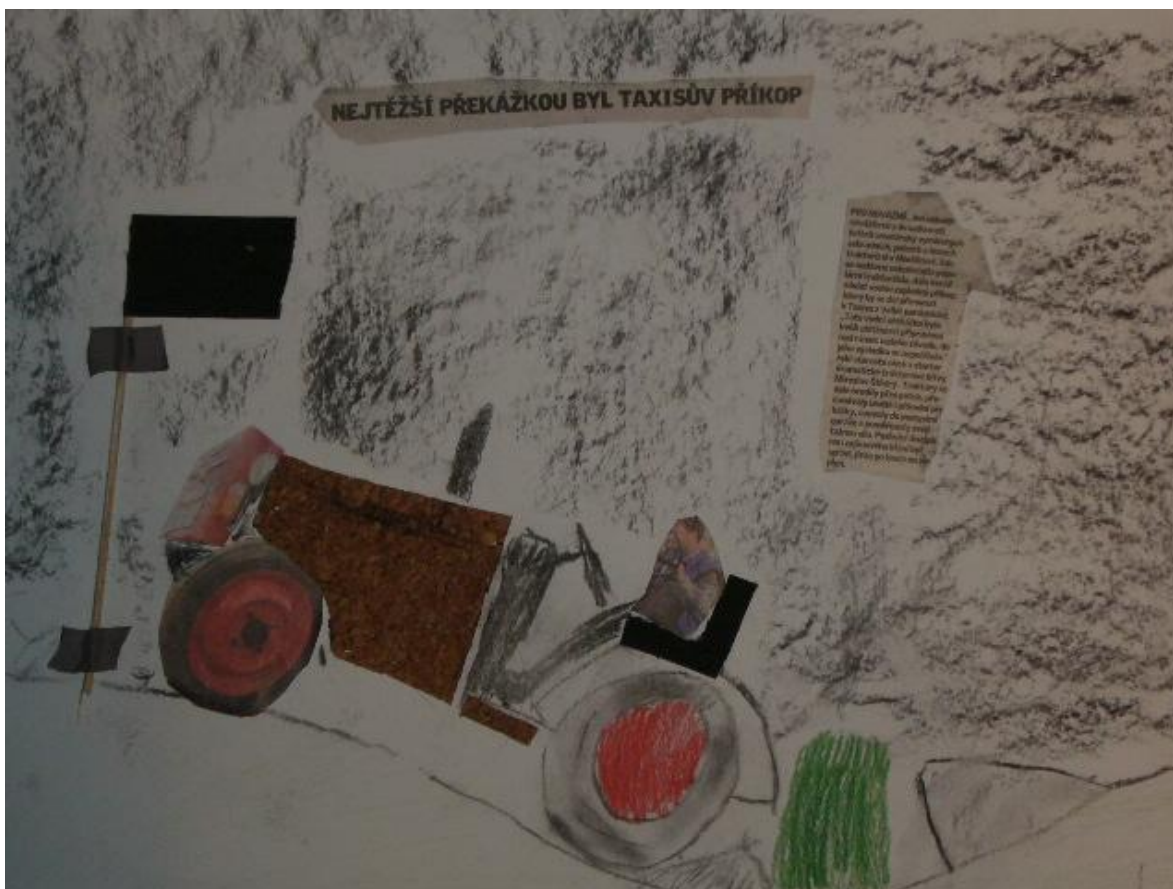
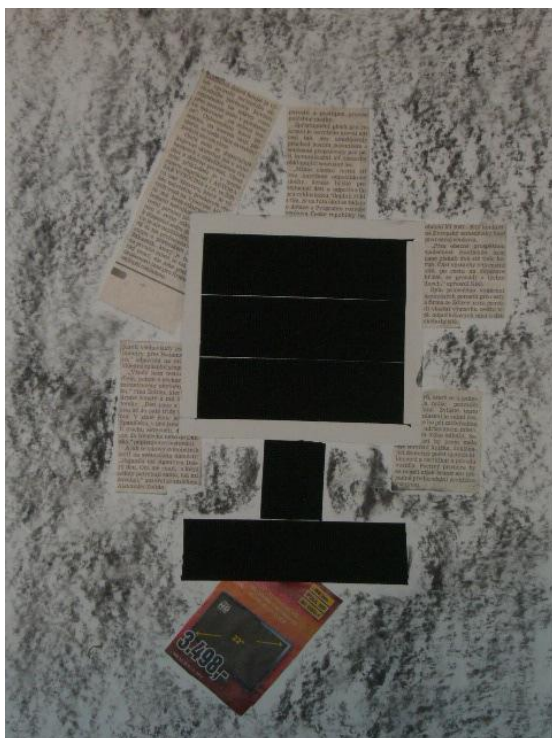
Obr. č. 20 -23: 3D portréty vytvořené ve čtvrté části výtvarné řady s názvem: Zátíší jako portrét.

Obr. č. 24 -25: Malba portrétu ve čtvrté části výtvarné řady

Obr. č. 26 - 28: Díla páté části výtvarné řady s názvem: Nová perspektiva

Obr. č. 29, 30: Historická řada datující vývoj fenoménu zátiší

